

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANS ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI BİLİM
DALI

KATILIM BANKACILIĞI MÜŞTERİLERİNİN İSLAMİ
FİNANSAL OKURYAZARLIĞI VE YATIRIM
TERCİHLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aytaç ERDOĞAN

İstanbul
Mayıs-2020

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANS ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI BİLİM
DALI

KATILIM BANKACILIĞI MÜŞTERİLERİNİN İSLAMİ
FİNANSAL OKURYAZARLIĞI VE YATIRIM
TERCİHLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aytaç ERDOĞAN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇAKIR

İstanbul
Mayıs-2020

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından İslam Ekonomisi ve Finans Anabilim Dalı, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğretim Üyesi Mustafa ÇAKIR

Üye Dr. Öğretim Üyesi Ensari YÜCEL

Üye Dr. Öğretim Üyesi Cem KORKUT

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....

Prof. Dr. Ali GÜNEŞ

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Katılım Bankacılığı Müşterilerinin İslami Finansal Okuryazarlığı ve Yatırım Tercihleri**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

İmza
Aytaç ERDOĞAN

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında her zaman görüşlerine başvurduğum çok kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Çakır'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tüm hayatımda destek veren ve yüksek lisans çalışmalarım sırasında da desteğini esirgemeyen eşime ve aileme teşekkür ederim.

Çalışmanın tüm paydaşlara fayda sağlamasını temenni ederim.

Aytaç ERDOĞAN
İstanbul-2020

ÖZET
KATILIM BANKACILIĞI MÜŞTERİLERİNİN İSLAMİ
FİNANSAL OKURYAZARLIĞI VE YATIRIM TERCİHLERİ

Aytaç ERDOĞAN

Yüksek Lisans, İslam Ekonomisi ve Finans

Tez danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇAKIR

Mayıs, 2020 - 66 Sayfa

Finansal serbestleşmenin etkisiyle ülkeler arasındaki finansal entegrasyon artmış ve özellikle geleneksel bankacılık sistemi dünya finans sisteminin vazgeçilmez yapıları haline gelmiştir. Ancak bu geleneksel finans insanların inanç temelli ihtiyaçlarına cevap veremedikleri için özellikle Müslümanların alternatif faizsiz finans sistem arayışları giderek artmıştır. Bu ihtiyaca Türkiye'deki adıyla katılım bankacılığı bir başka ifade ile faizsiz bankacılık sistemi cevap vermektedir. Ancak katılım bankacılığında kullanılan İslami finansal enstrümanların toplum tarafından yeterince bilinmemesi bu sektörün gelişmesine olumsuz yansımaktadır.

Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, katılım banka müşterilerinin İslami finansal okuryazarlık düzeyleri ve bu düzeyin katılım bankacılığı kullanan bireylerde yatırım tercihi veya tutumları gibi etkilerinin neler olduğunun incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında nicel araştırma yöntemlerinden anket yöntemi kullanılmıştır. İstanbul'daki katılım bankacılığı müşterilerinden 110 katılımcı ile gerçekleştirilen çalışma kapsamında elde edilen veriler SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre katılım bankacılığı müşterilerinin finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesaplarına ilişkin toplam puanları ile cinsiyet, medeni durum, hesap türü, yaş ve banka sayısı (İslami finans bilgi düzeyi hariç) arasında anlamlı farklılaşma görülmemiştir. Katılımcıların cevapları genel olarak değerlendirildiğinde İslami finans prensipleri ile ilgili bilgi düzeylerinin yüksek olduğu ve yatırım tercihlerinde katılım bankalarını değerlendirdikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslami Finans, Katılım Bankacılığı, Davranışsal Finans, Yatırım Tercihleri

ABSTRACT
ISLAMIC FINANCIAL LITERACY AND INVESTMENT
PREFERENCES OF PARTICIPATION BANKING CUSTOMERS

Aytaç ERDOĞAN

Master, Islamic Economics and Finance

Thesis Advisor: Assistant Prof. Mustafa ÇAKIR

May, 2020 - 66 Pages

With the effect of financial liberalization, financial integration between countries has increased and especially the traditional banking system has become indispensable structures of the world financial system. However, since these traditional finance could not meet the faith-based needs of people especially Muslim people's faith-based needs and searches alternative interest-free finance system has gradually increased. This need is responding with the name of participation banking in Turkey. However, the fact that Islamic financial instruments used in participation banking is not known sufficiently and thus this effect the development of sector negatively.

In this context, the purpose of this study is to examine the effects of Islamic financial literacy levels of participation bank customers and the effects of this level on investment preferences or attitudes in individuals using participation banking. Within the scope of the research the survey method was conducted. The data obtained from 110 participants of Kuveyt Türk participation banking customers. The data is analyzed using the SPSS package program with independent sample T test and ANOVA tests. As a result of the study, no significant difference was observed between the financial attitude of the participation banking customers, the financial behavior, the level of Islamic finance, the total scores of the Islamic finance products and participation accounts, and the gender, marital status, type of account, age and number of banks (excluding the level of Islamic finance information). When the responses of the participants are evaluated in general, it was determined that they had a high level of knowledge about Islamic finance principles and evaluated participation banks in their investment preferences.

Key Words: Islamic Finance, Participation Banking, Behavioral Finance, Investment Preferences

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYL.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	x
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ.....	1

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI VE ÖNEMİ.....	6
2.1. Finans ve Finansal Okuryazarlık Kavramı.....	6
2.1.1. Finans ve Ekonomi Eğitiminin Önemi.....	8
2.2. İslami Finans ve İslami Finansal Okuryazarlık Kavramı.....	10
2.3. Finansal Okuryazarlığın Önemi.....	13
2.4. İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyini Etkileyen Faktörler.....	16
2.5. İslami Finansın Gelişiminde Rol Oynayan Kuruluşlar.....	18
2.6. İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Katılım Bankalarına Etkileri.....	19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL KARARLARDA KULLANILAN YÖNTEMLER VE YATIRIM TERCİHLERİ.....	22
3.1. Finansal Kararlarda Kullanılan Yöntemler.....	22
3.2. Yatırım Tercihlerini Etkileyen Faktörler.....	26
3.3. Davranışsal Finans Kavramı ve Modelleri.....	29

3.4. Davranışsal Finans Modellerinin İslami Finans Açısından Değerlendirilmesi...	32
3.5. Katılım Bankası Müşterilerinin Yatırım Tercihlerini Etkileyen Faktörler.....	33

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK VE YATIRIM TERCİHLERİ İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA..... 35

4.1. Araştırmanın Amacı	35
4.2. Araştırmanın Yöntemi	35
4.3. Araştırmanın Kapsamı ve Örneklemi.....	36
4.4. Verilerin Toplanması ve Analizi	38
4.5. Araştırmanın Bulguları ve Yorumlanması	38

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME..... 49

KAYNAKÇA..... 51

EKLER..... 61

ÖZGEÇMİŞ..... 66

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.4.1: Finansal Okuryazarlık Düzeyini Etkileyen Faktörler ve Literatür Araştırması	17
Tablo 2.6.1: Türkiye'deki Katılım Bankalarının, Bankacılık Sektöründeki Aktif Payları.....	20
Tablo 4.3.1: Katılımcıların Demografik Verileri	37
Tablo 4.5.1: Katılımcıların Finansal Tutum, Finansal Davranış ve İslami Finansal Bilgi Düzeyine İlişkin Cevapları	39
Tablo 4.5.2: Katılımcıların İslami Finans Ürünleri ile İlgili Cevapları	42
Tablo 4.5.3: Katılımcıların Finansal Tutum, Finansal Davranış, İslami Finans Bilgi Düzeyi, İslami Finans Ürünleri ve Katılım Hesaplarına İlişkin Toplam Puanları İle Cinsiyet Arasındaki Bağımsız Örneklem T Testi	44
Tablo 4.5.4: Katılımcıların Finansal Tutum, Finansal Davranış, İslami Finans Bilgi Düzeyi, İslami Finans Ürünleri ve Katılım Hesaplarına İlişkin Toplam Puanları İle Medeni Durum Arasındaki Bağımsız Örneklem T Testi	45
Tablo 4.5.5: Katılımcıların Finansal Tutum, Finansal Davranış, İslami Finans Bilgi Düzeyi, İslami Finans Ürünleri ve Katılım Hesaplarına İlişkin Toplam Puanları İle Hesap Türü Arasındaki Bağımsız Örneklem T Testi	45
Tablo 4.5.6: Katılımcıların Finansal Tutum, Finansal Davranış, İslami Finans Bilgi Düzeyi, İslami Finans Ürünleri ve Katılım Hesaplarına İlişkin Toplam Puanları İle Yaş Arasındaki ANOVA Testi.....	45
Tablo 4.5.7: Katılımcıların Finansal Tutum, Finansal Davranış, İslami Finans Bilgi Düzeyi, İslami Finans Ürünleri ve Katılım Hesaplarına İlişkin Toplam Puanları İle Banka Sayısı Arasındaki ANOVA Testi.....	47

ŞEKİL LİSTESİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Şekil 1.1: Finansal Okuryazarlık Bileşenleri.....	1
Şekil 1.2: Finansal Okuryazarlık Süreci.....	2
Şekil 1.3: Finansal Tabana Yayılmada Belirlenen Stratejiler	4

İKİNCİ BÖLÜM

Şekil 2.1: Bilgiden Uygulamaya Finansal Okuryazarlık Kavramı.....	8
Şekil 2.2: Finansal Okuryazarlık Kavramı Boyutları.....	9
Şekil 2.3: İslami Finans Sektörü	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Şekil 3.1: İşletmelerde Alman Finansal Kararlar	23
Şekil 3.2: Karar Destek Süreçlerini Etkileyen Alanlar	24
Şekil 3.3: Örnek Vaka Karar Ağacı Yöntemi Analizi Görseli	26
Şekil 3.4: Yatırım Tercihlerini Etkileyen Kişilik Unsurları	27
Şekil 3.5: Yatırım Tercihlerini Etkileyen Finansal Etkenler.....	28
Şekil 3.6: Bireysel Yatırım Tercihi Süreci	29
Şekil 3.7: Davranışsal Finansın Farklı Disiplinler ile İlişkisi	30

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Şekil 4.1: Araştırmanın Modeli.....	35
-------------------------------------	----

KISALTMALAR LİSTESİ

TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Katılım Örgütü
SERPAM	: Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi
SPSS	: Statistical Packag for the Social Sciences
UFES	: Ulusal Finansal Eğitim Stratejileri
APEC	: Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
İSEDAK	: Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi
EPH	: Etkin Piyasalar Hipotezi

BİRİNCİ BÖLÜM

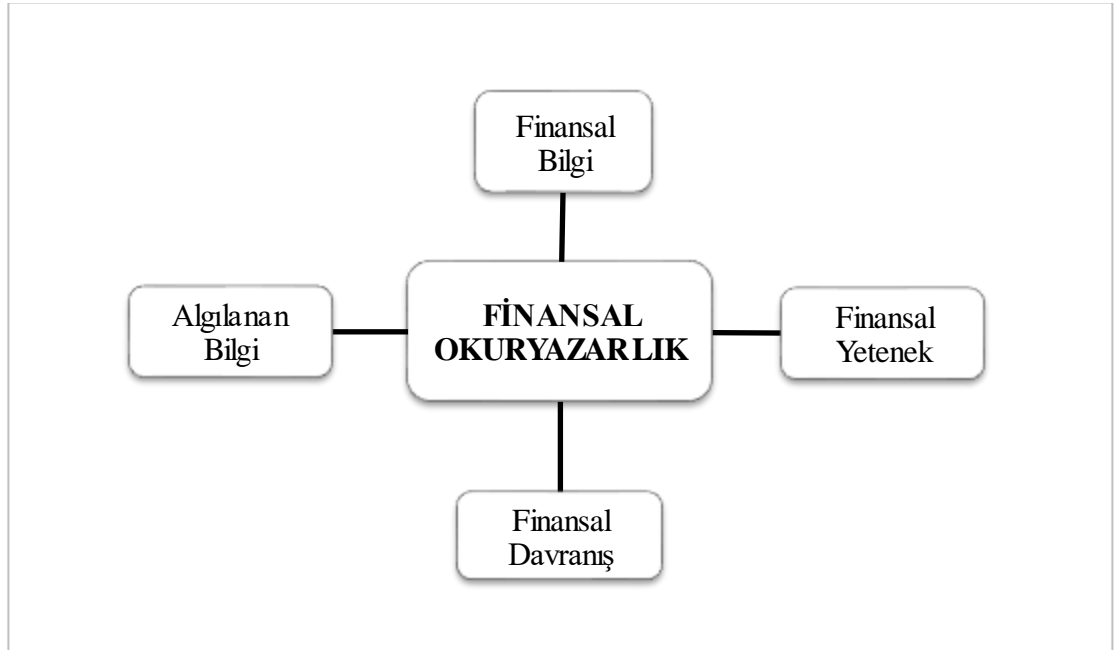
GİRİŞ

İslamiyet döneminden önce finansal kavramlar farklı bir bakış açısı ile değerlendirilirken, İslamiyet sonrasında bu kavramlar inanç temelinde farklılaşmış ve uygulama süreçleri baştan sona değişmiştir. Müslümanların finansal süreçlerde İslami kurallar bütününe uygun hareket etmeleri ve finansal kararlarını verirken bu kurallar doğrultusunda hareket etmeleri beklenmiştir.

İslamiyet sonrası finansal kavramlar ve süreçlerin gelişimi diğer finansal süreçlerden farklılaşmıştır. Finansal kavramlar ve süreçler hayatımızın her alanında zaman kavramına bağlı kalınmaksızın aktif kullanılan bir alandır. Böylesine önemli kavramlar bireylerin yaşantılarından etkilenmekte ve bu kavramlara ait süreçler konusunda farkındalığı bir zorunluluk haline getirmektedir.

Bireylerin finansal kavram ve süreçlere ilişkin farkındalık düzeyleri yaşam koşullarını etkileyebileceği ifade edilebilir. Finansal okuryazarlık kavramı günümüzde finans kavramının bu kadar hayati olduğu bir süreçte önemini daha da fazla hissettirmektedir.

Şekil 1.1: Finansal Okuryazarlık Bileşenleri

Kaynak: Hung, Parker ve Yoong, 2009

Finansal okuryazarlık kavramı, finansal süreçlerin dinamik yapısından dolayı her zaman gelişmekte olan bir kavramdır, dolayısıyla kesin ve net bir tanımının

bulunmadığı ifade edilmektedir. Yapılan araştırmalar ile yeni tanımlamaları yapılan finansal okuryazarlık kavramı finansal bilgi, yetenek, davranış ve algılanan bilgi şeklinde ifade edilebilecek dört temel bileşenden oluşan ve bu bileşenlerin ilişkisel bağlamda anlamlı kullanımı sonucunda bilginin pratiğe uygulanması olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifade ile finansal okuryazarlık, bireylerin sahip oldukları yetkinlikleri ve bilgileri anlamlandırma ve sũreçler içerisinde bilinçli kararlar vererek istenen sonuçlara ulaşması gibi çok yönlũ bakılması gereken bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Mason ve Wilson, 2000).

şekil 1.2: Finansal Okuryazarlık Sũreci

Kaynak: Mason ve Wilson, 2000

Finansal sũreçlerde karar verme başarisının bireylerin birikim ve hayat standartlarını belirlemesi bakımından olduğa önemli gũrũlmektedir. Ayrıca inanç dũzeyinde de bu kararların bireyleri rahatlatan adımlar olması da esastır. Çünkü inanç bağlamında finansal kararlar bireyin kendisi ile birlikte aynı inanca sahip kişileri de etkilemesi olduğa önemlidir. Örneğin; İslam dininde finansal birikim sahibi olan bireylerin belli şartlara uygun olarak zekât vermesi ve bunun birey üzerine yũklenmiř bir sorumluluk olması bunun en güzel gũstergelerindedir.

Bireylerin finansal kararları verirken inançları doğrultusunda karar vermelerine imkân sağlayan finansal enstrũmanlar hakkındaki bilgi dũzeylerinde İslami finansal okuryazarlık ön plana çıkmıştır. Bu kavram olduğa yeni olmakla birlikte her geçen gũn ũlkemizde ve dũnyada daha sıklıkla ifade edilmektedir. Geleneksel finansal okuryazarlıktan farklı olarak İslami finansal okuryazarlık kavramı, İslami finans kavramları ve uygulamaları konusunda bireylerin bilinçli olması ve alacağı finansal kararlarda bu kavramları kullanma yeteneğini istenen sonuca ulaşmasını sağlayabilmesi olarak ifade edebiliriz.

İslami finansal okuryazarlık kavramı ũlkemizde katılım bankacılığının gelişiminden de etkilenmektedir. Gũnũmũzde katılım bankacılığının yaygınlaşmasını bireylerde

oluşan İslami finansal okuryazarlık bilgi düzeylerinin artması ve farkındalığının bir sonucu olarak da ifade edilebiliriz.

İslami finans kavramının gelişiminde ana etkenler olarak bireylerin inanç konusundaki hassasiyetleri ve bu konuda kendilerini daha rahat hissetme düşünceleri öne çıkmaktadır. Ayrıca İslami finans kavramının bireylerin mali tatmin düzeylerinde etkin olabilir.

Finansal süreçlerde yaşanan gelişmeler ve bireylerin eğilimleri karar verme süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Bu karar verme süreçlerinde aile, geçmiş ve refah düzeyi gibi kavramlar yapılan çalışmalarda ön plana çıkmaktadır (Beres ve Hurzik, 2012; Temizel,2010; Lusardi ve Mitchell,2007).

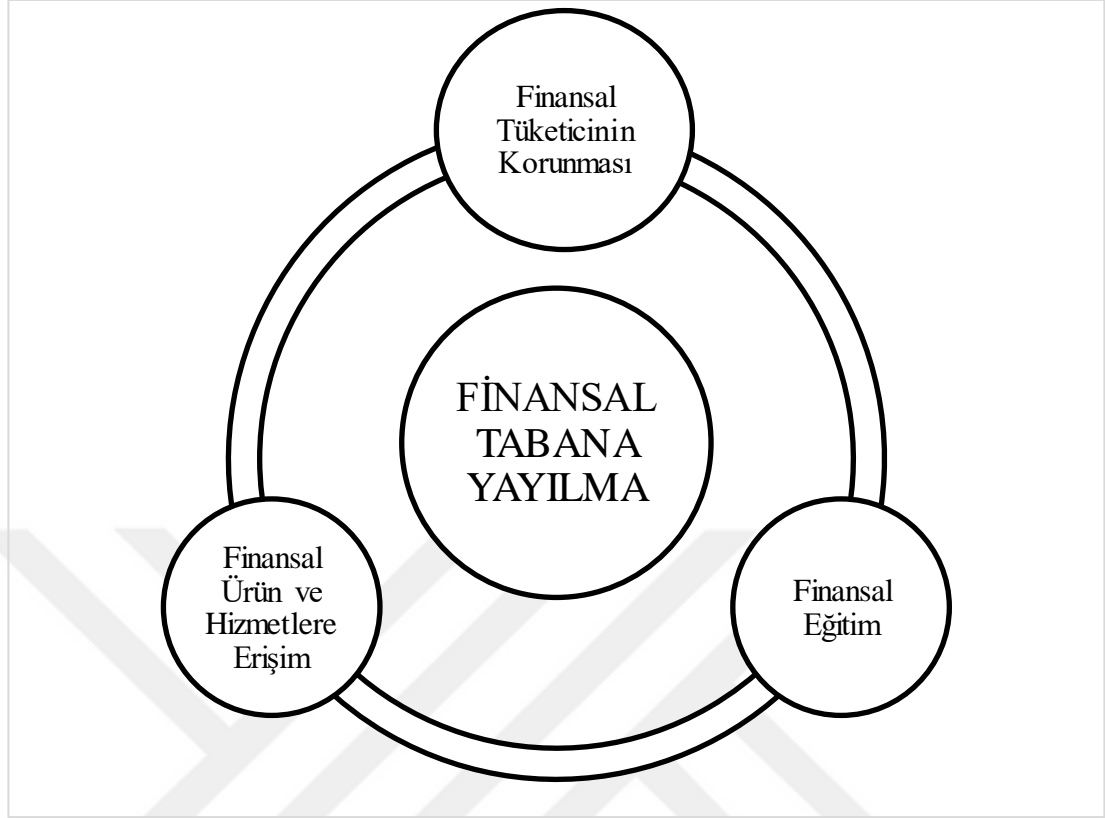
Finansal okuryazarlık kavramı eğitim süreçleri ile gelişebilen bir kavramdır. Bununla birlikte bireylerin gelişen finansal yapıda kendilerine yer edinmelerini ve finansal aksiyonlar almalarında rehber niteliği sağlayan bir kavram olması nedeniyle de oldukça önemlidir.

Ticari süreçlerde bireyler oluşan yapısal kurguların içerisinde finansal kararları ile mevcut durumunda değişimler oluşturabilir ve ekonomik getiri sağlayabilir. Bu kararlarda finansal okuryazarlık kavramı oldukça kritik öneme sahiptir. Bireyler karar verme süreçlerinde danışmanlık alabileceği gibi kendilerine uygun enstrümanların seçimini finansal okuryazar oldukları sürece verebilecekleri ifade edilebilir.

Gelişmelere paralel olarak finansal süreçlerin İslami kurallara uygun olarak işlemesi ve karar verme süreçlerinde bu kurallar bütününe uygun hareket edilmesi için birçok ülkede İslami finans eğitimleri verilmektedir. Bu kapsamda özellikle ülkemizde artan katılım bankacılığı ile birlikte üniversitelerde İslami finans alanında eğitim programları verilmekte ve bu programlara ilgi giderek artmaktadır.

İslami finans eğitim programları ve katılım bankalarının aracılığı ile İslami finansal okuryazarlık eğitimleri ön plana çıkmakta ve farkındalığın artırılması için faaliyetler sürdürülmektedir. Bu bağlamda Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) tarafından verilen finansal eğitimlerde ulaşılmak istenilen amaçlarda üç temel strateji kullanılmaktadır. Bu stratejilerle İslami finansal okuryazarlık kavramı gibi İslami finans kavramlarının yaygınlaşması hedeflenmektedir.

Şekil 1.3: Finansal Tabana Yayılımda Belirlenen Stratejiler

Kaynak: TKBB, 2014

Finansal kavramlar, bireylerin eğitim hayatı boyunca ve sonrasında başarılı olmalarında önem arz etmektedir. Özellikle teknolojinin bu denli hızlı geliştiği günümüzde hayatımızda değişmeyen ana konulardan biri de finanstır. Bu alanda özellikle İslami finans alanında bireylerin temel bilgi sahibi olmaları kaçınılmaz bir ihtiyaçtır.

Bu araştırmada finansal okuryazarlık kavramının İslami kurallar ile birleştiği İslami finansal okuryazarlık konusunda bireylerin farkındalık düzeyleri ve bu düzeyin katılım bankacılığı kullanan bireylerde nasıl bir değişim gösterdiğinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma ile bireylerin İslami finansal okuryazarlığının katılım bankacılığı özelinde incelemek ve cinsiyet, yaş, gelir durumu, eğitim gibi değişkenler özelinde yaklaşımlarının belirlenmesi hedeflenmiştir.

- Çalışmamız mevcut literatüre aşağıdaki konularda katkı sağlamayı hedeflemektedir:
- Literatürde olan çalışmalarda İslami finansal okuryazarlık kavramının farkındalığı üniversitede okuyan bireylerde ölçülürken, bu çalışmada katılım

bankacılığı müşterileri özelinde araştırılmıştır. Katılım bankacılığı müşterileri özelinde çalışmalar daha çok makale türünde iken çalışmamız konuyu daha geniş bir açıdan ele almaktadır.

- Yapılan çalışmalarda öğrenci veya müşterinin finansal okuryazarlık düzeyleri belirlenirken, bu çalışmada bireylerin yatırım tercihlerinin de ölçülmesi ve İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin yatırım tercihlerine nasıl etki ettiği incelenmiştir.

Araştırma kapsamında belirli sınırlılıklar ve varsayımlar bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanmıştır:

- Yapılan çalışmada kullanılan ölçme araçlarına cevap veren katılım bankacılığı müşterilerinin samimi ve dürüstlikle cevap verdikleri varsayılmıştır.
- Çalışma katılım bankacılığı müşterileri ile sınırlıdır. Ayrıca çalışma katılım bankacılığı müşterilerinin tamamına genellebileceği düşünülmektedir.
- Çalışma kapsamında ulaşılan katılım bankacılığı müşterilerinin ölçme araçlarını bireysel olarak ve mevcut bilgileri kapsamında doldurdukları varsayılmıştır.

Çalışmamız kapsamında elde edilen verilerin bu süreçten sonra yapılacak çalışmalara ve elde edilecek sonuçlar İslami finansal okuryazarlık eğitimi gerçekleştiren kurum veya kuruluşlara faydalı olacağı kanaatindeyiz. Bu amaç ve hedefler kapsamında gerçekleştirilen çalışma, giriş ve sonuç bölümleri dâhil beş bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, finansal okuryazarlık ve önemi detaylandırılacaktır. Bölüm kapsamında, finans ve finansal kavramlar, finansal okuryazarlık kavramı, finansal okuryazarlığı etkileyen faktörler, İslami finansal okuryazarlık kavramı ve katılım bankalarının bu kavrama etkisi gibi konular incelenecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, finansal kararlarda kullanılan yöntemler ve yatırım tercihleri detaylandırılmıştır. Bölüm kapsamında, finansal kararlarda kullanılan yöntemler, yatırım tercihlerini etkileyen özellikler, davranışsal finans kavramı ve İslami finans yönünden incelenmesi ile katılım bankası müşterilerin tercihlerini etkileyen faktörler konuları incelenmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde, araştırmanın amacı, yöntemi, kapsamı, örnekleme, verilerin toplanması, analizi ve araştırmanın bulguları ve yorumları detaylandırılmıştır. Çalışmanın beşinci bölümünde ise, araştırma sonuçları ele alınmış ve ilgili literatüre sağladığı katkılar, karşılaştırmalı sonuçlar ve gelecek çalışmalara ilişkin öneriler yer almıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI VE ÖNEMİ

Çalışmanın bu bölümünde, finans ve finansal okuryazarlık kavramları İslami finans ve İslami finansal okuryazarlık kavramları, finansal okuryazarlığın önemi, finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen faktörler, İslami finansın gelişiminde rol oynayan kuruluşlar ve bunda katılım bankalarının rolü detaylandırılmıştır.

2.1. Finans ve Finansal Okuryazarlık Kavramı

Bireylerin hayatlarını idame ettirebilmeleri için gerekli mallarda ekonomik bir sınırlılık olmakla birlikte istek ve hizmetlerinde sınırsızlık beklentisi doğal bir sonuç olarak ekonomi biliminin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Miller, 1988; Agnello ve Lucel, 2008). Ekonomi kavramı çerçevesinde finans, finansal okuryazarlık gibi kavramları da geliştirerek bütüncül bir bilim olarak ortaya konmaktadır.

Ekonomi kavramının incelenmesi ve irdelenmesi finans ve finansal okuryazarlık kavramlarının daha net anlaşılması için oldukça önemlidir. Bu bağlamda Robbins (1945) tarafından yapılan çalışmada, sınırlı düzeyde bulunan alternatif araçların hedeflere uygun olarak ilişkisel düzeyde incelemesini yapan bilim dalının ekonomi olarak adlandırıldığı belirtilmiştir.

Ekonominin sadece finansal işlemler ve paradan ibaret olmadığı aynı zamanda statü (işçi, işveren, tüketici, üretici vb.) olarak alınan kararlar olduğu Schug (1996) tarafından yapılan bir çalışmada ifade edilmiştir. Ayrıca alınan bu kararlardan dolayı bireysel ve toplumsal etkisinin de ekonomi disiplini tarafından incelendiği konulardır. Ekonomi biliminin önemi Yıldırım (2016) tarafından yapılan çalışmada, bireylerin kamu politikalarının ekonomi boyutunda fikir sahibi olabilmek için bu bilime yönelik kavramlardan (finans, finansal okuryazarlık vb.) haberdar olmalarının oldukça kritik öneme sahip olduğu şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca bu sistem içerisinde yer almak ve yapıcı eleştirilerini bu kavramlara hâkim olarak vermelerinin gerekliliği vurgulanmıştır (Niederjohn, Schug ve Wood, 2013).

Finans kavramı ise, parasal ve mali işler bütünü olarak en geniş çerçevede tanımlanabilir. Ekonominin parasal ve mali boyutunu inceleyen alt bir bilim dalıdır. Bu kapsamda finans konusuna ilişkin bilgilerin öğretimi ve finansal okuryazar bireylerin önemi gelişen dünyada bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ekonomi ve finans sektörünün gelişen teknolojiye ve dünyaya bağlı olarak oldukça hızlı gelişmesi yeni ve önemli kavramların hayatımıza girmesine neden olmuştur. Bu

kavramlardan en önemlisi diyebileceğimiz finansal okuryazarlık kavramı net bir tanımı olmamakla birlikte çalışmalarda bireylerin sahip oldukları yetkinlikleri ve bilgileri anlamlandırma çok yönlü bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Mason ve Wilson, 2000).

Finansal okuryazarlık konusunun etkisi sadece bireysel değildir. Toplumsal ve hatta ülkelerin dünya genelindeki konumunu da etkileyebilecek hayati bir kavram olarak görülmektedir. Öyle ki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından finansal kavramlar ve gelişmelerdeki değişikliklerin ülkelerin demografik yapılarını da değiştirdiği vurgulanmıştır (TCMB, 2011).

Böylesine önemli bir konu olan finansal okuryazarlık kavramına ilişkin literatürdeki çalışmalarda çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır. Finansal okuryazarlık kavramı, finansal bilginin tutum ve davranışlara yansıtılma süreci sonucunda bireyin davranış ve tutumunu belirlediği finansal bir kavram olarak görülmektedir Gökmen (2012).

Farklı bir çalışmada ise finansal olarak etkilenen yatırımcı ve tüketici özelinde finansal durumların iyileştirilmesi amacıyla finansal kavramlar hakkında bilgi sahibi olmak ve bunu bu hedefe yönelik kullanabilme yetisi olarak tanımlanmıştır (Lusardi, 2008).

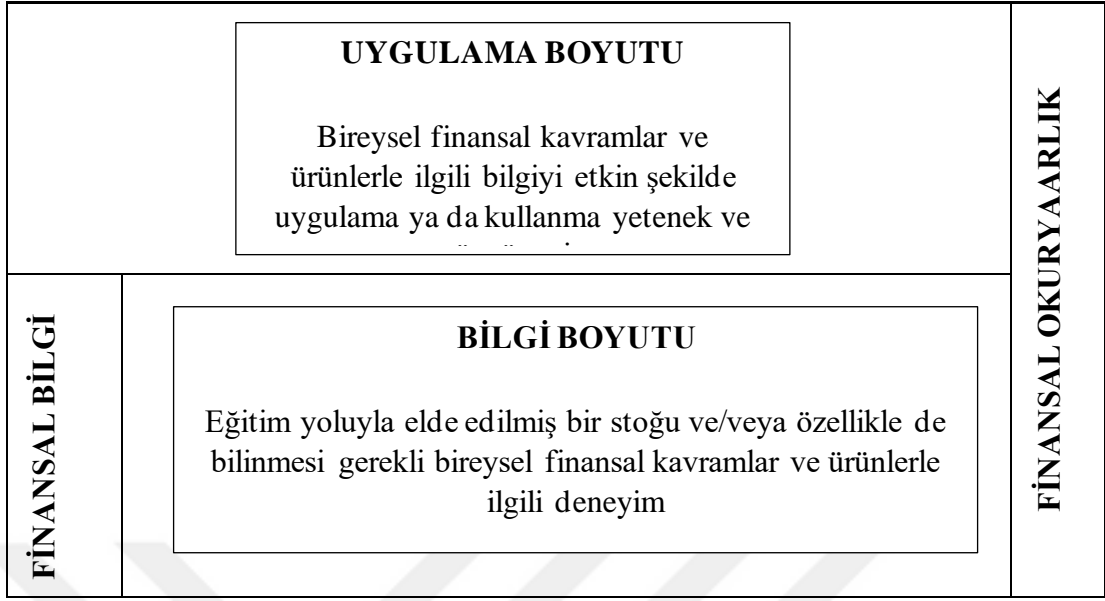
Bir başka ifade ile finansal bilgilerin kullanılarak doğru karar alabilme yönünde davranışların sergilenmesi olan finansal okuryazarlığın anlama, kavrama, uygulama gibi alt başlıklara sahip bir kavram olduğu belirtilmiştir Bayram (2010).

Dünya genelinde kabul görmüş bir kurum olan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) tanımlamasında ise finansal okuryazarlık kavramı aynen şu şekilde tanımlanmıştır: “İktisadi hayata katılımın sağlanması ve kişi ile toplumun finansal refahının sağlanması amacıyla, çeşitli finansal durumlarda etkili kararlar verebilmek için finansal kavramların bilgi ve anlayışı ile bu bilgi ve kavrayışı uygulama yeteneği, motivasyonu ve güvenidir” (OECD, 2015).

Dredge (2007) tarafından yapılan çalışmada ise, finansal okuryazarlığın finansal risklerin farkında olup bilinçli olarak karar verebilme ve bu kararlarda seçim yapabilme yeteneği olduğu belirtilmiştir.

Finansal okuryazarlığın temel ve gelişmiş düzeyde olduğunu ifade eden Lusardi (2008), temel düzeyde olan finansal okuryazarlığı risk, enflasyon gibi temel kavramların bilinmesi olarak ifade ederken, gelişmiş düzeyde finansal okuryazarlığı hisse senedi, bono, tahvil gibi ileri finansal araçlar hakkında bilgi sahibi olma ve yönetebilme yeteneği olarak belirtmiştir.

Şekil 2.1: Bilgiden Uygulamaya Finansal Okuryazarlık Kavramı

Kaynak: Huston, 2010'dan uyarlayan Adalar, 2019

Finansal okuryazarlığın sadece bilgi boyutunda olmadığı aynı zamanda finansal bilginin uygulamaya aktarılması gerekliliği (Şekil 2.1), aynı zamanda bireyin geçim sürecinde kullandığı hesaplama, idareli harcama, yatırım gibi finansal araçları kullanabilme yetisi olarak da belirtilmiştir Remund (2010).

Adalar (2019) tarafından yapılan çalışmada finansal okuryazarlık kavramı ile ilgili literatürde yer alan çalışmalardan yola çıkılarak Şekil 2.2'de hazırlanmıştır. Şekil 2.2'de finansal okuryazarlık kavramının boyutları Robb ve Woodyard, (2011) tarafından yapılan çalışmada ön plana alınan şekliyle incelenmiştir.

Bu kavramların toplumda yer edinebilmesi ve bu konularda toplumsal bir bakış kazandırılması gelişmiş ülkeler olma hedefine sahip ülkeler için oldukça önemlidir. Bu kavramların eğitim yoluyla bireylere kazandırılması ise giderek gelişen dünyada bireysel ve toplumsal olarak çağı yakalamanın bir gereğidir.

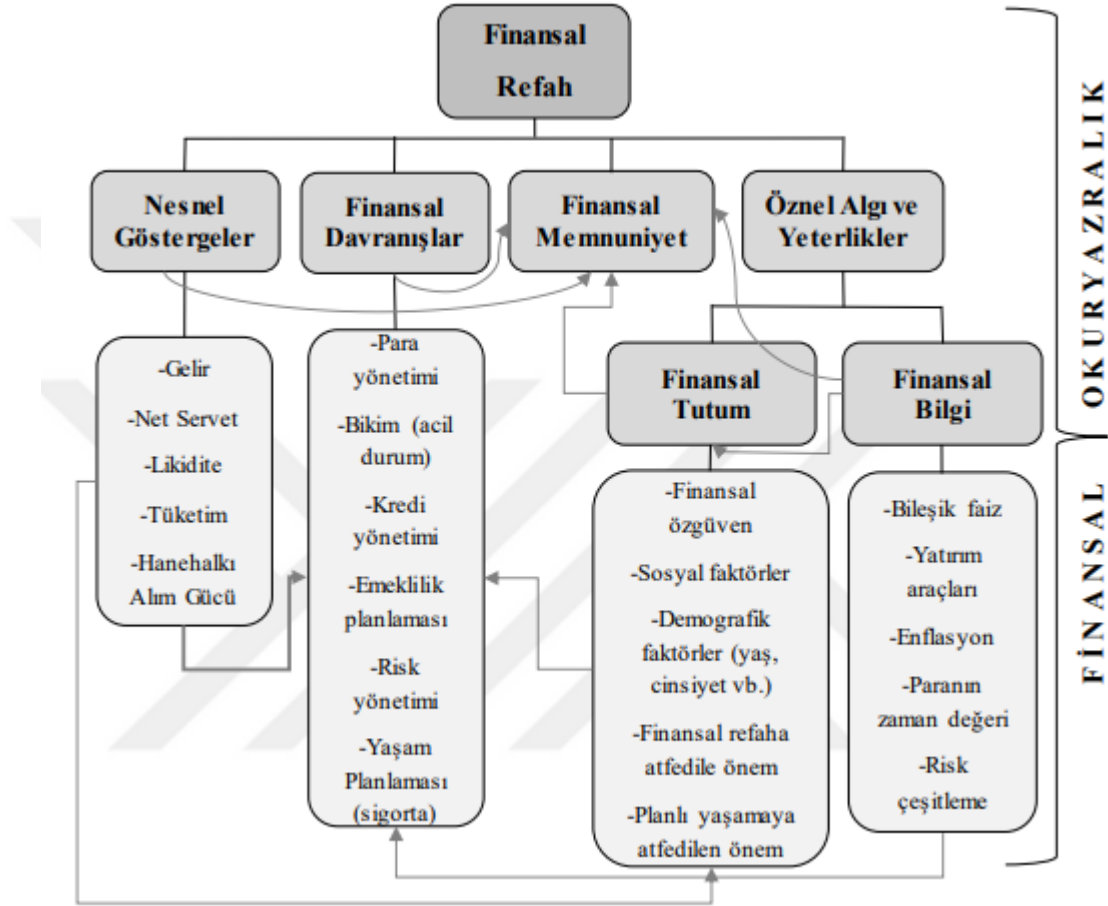
2.1.1. Finans ve Ekonomi Eğitiminin Önemi

Finans kavramı bir ekonomi kavramı olmakla birlikte bireylerin ve kurumların bu konuyu yönetebilme yetkinliğini kazanmaları da oldukça önemlidir. Finans kavramının farkında olan ve bu konuda yetkin olan bireylerin toplumsal hayata da olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Miller ve VanFossen (2008) ekonomi ile ilgili eğitimin verilerek bireylerin finansal alanlarda okuryazar olmalarının demokrasi ile gelişim kaydeden toplum yapılarında bir zorunluluk olduğunu belirtmiştir. Bu konuda yapılan çalışmada, bireylerin finans

kavramına ilişkin eğitim almaları ve bu eğitimin okul müfredatlarında güçlü bir şekilde yansımalarının olmasının gelişmişlik düzeyi açısından oldukça önemli olduğu vurgulanmıştır (Schug ve Hagedorn, 2005). Finans konusunun eğitimin bir parçası olmakla birlikte erken yaşta bu konuda eğitim verilmesinin de oldukça önemli olduğu ifade edilmiştir.

Şekil 2.2: Finansal Okuryazarlık Kavramı Boyutları

Kaynak: Robb & Woodyard, 2011'den uyarlayan Adalar, 2019

Finans kavramının öğretilmesine ilişkin Miller ve Vanfossen (2008) tarafından yapılan çalışmada gerekçelendirmeler:

- Bireylerin statüleri (üretici, tüketicisi, işçi, işveren vb.) gereği ekonominin önemini kavramaları,
- Finansal konularda okuryazar olarak toplumsal konularda ve vatandaşlık görevlerinde daha isabetli seçimler ve kararlar yapabilme,
- Ekonomi ve finans konularında kazanılan kıyaslama ve daha uygun olanını seçebilme yetisinin kazandırılması ve

- Finans ve finans kavramlarının hayatlarında her zaman var olacağı gerçeği ve bunların kullanım zorunluluğu başlıkları altında yapılmıştır:

Finans ve ekonomi konularında eğitimin gerekli olduğu ilgili literatür açısından da desteklenmektedir. Örneğin, öğretmenlerden çocukların ekonomi ve finans konusunda bilgilendirilmelerinin neden önemli olduğu konusundaki fikirleri Clark, Shug ve Harrison (2009) tarafından araştırılmıştır. Öğretmenler tarafından cevaplar analiz edildiğinde öğrencilerin işsizlik, enflasyon, ticaret gibi kavramlar hakkında fikir sahibi olarak ülkelerinde ve dünyada olup biten olayları daha iyi analiz edebildiğini ve karmaşık finans gelişmelerinde en az etkilenen bireyler olarak üretken olabilmelerine olanak sağladığı sonucuna varılmıştır (Clark, Shug ve Harrison, 2009).

Ekonomi ve finans kavramlarının eğitimin bir parçası olması gerekliliği geçmişten günümüze çalışmaların çoğunluğunda değinilen önemli bir konu olmuştur (Miller ve Vanfossen, 2008; Clark, Shug ve Harrison, 2009). Finans konusunda verilecek eğitimlerde bireylerin eğitim hayatlarının sonunda finansal okuryazar bir birey olarak topluma kazandırılmasının ve böylece daha bilinçli bir toplum oluşacağı inancı ön plandadır. Finansal okuryazarlık kavramını da doğrudan etkileyen finans eğitiminin öncelikli olarak finansal araçlardan para ile başlaması gerekliliği Farris (2007) tarafından yapılan çalışmada vurgulanmıştır.

Finansal okuryazarlığın topluma kazandırılması ve bu kavrama yönelik farkındalık oluşturulması açısından Türkiye’de de önemli finans kuruluşları çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca bu konularda kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları projeler geliştirmekte ve bireylere finansal okuryazarlık eğitimleri vermektedirler.

Toplumun her kesimine yönelik yapılan bu çalışmaların finansal okuryazarlığı finans ve ekonomi kavramlarının eğitimi ile topluma kazandırılmasında ve insanların bu yetiyle donatılarak Türkiye genelinde finansal okuryazarlığı yüksek bireylerden oluşan bir toplum oluşturma çabasıdır.

2.2. İslami Finans ve İslami Finansal Okuryazarlık Kavramı

İslam, insanların toplumsal davranışlarını, çalışma hayatlarını yani sosyal hayatlarını etkilediği gibi ekonomik hayatlarını da etkileyen bir dindir.

İslam dininde bireylerin iktisadi konularda nasıl davranacağı ve hangi kurallar bütününe uyacağı belirtilmiştir. İslam dininde Şer’i hukuk altında incelenen ekonomi ve finans kavramı bütüncül yapının parçalarından sadece ikisidir (Hearn, Piesse ve Strange, 2012).

İslam ekonomisi, insanların sosyal hayatta karşılaştıkları ekonomik problemlere çözüm getiren ve bunu İslam inancı çerçevesinde belirleyen, uygulama sürecini ve buna bağlı olarak kurumsallaşma çalışmalarının nasıl olması gerektiği yönünde araştırmaların yapıldığı bilimsel çalışmaları da bünyesinde barındıran geniş bir sistemsel modeldir (Çelik, 2016).

İslam ekonomisi modelinde yer alan bir kavram olan İslami finans kavramı en geniş tanımlaması ile finansı ilgilendiren her konunun İslami kurallar çerçevesinde cevaplandırıldığı ve uygulandığı faizsiz bir sistemdir. Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi (SERPAM) (2013) tarafından yapılan çalışmada, İslami finans sisteminin çağdaş finans sistemine alternatif olması ve faiz içermemesi ile farklılaşmasının günümüzde yaygınlaşmasının nedenleri arasında sayarken, İslam dininin insanların sosyal yaşamını ahlak sistemi üzerine kurgulaması nedeniyle bu finans sistemini tercih edenlerin günden güne arttığını belirtmiştir.

İslami finans kavramının günümüzde gelişime açık bir kavram olduğu gerçektir. İslami finans kavramı ile ilgili yapılan bir tanımlamada, finansal araçların ve sistemlerin düzenlenmesinde İslam dini kuralları yani dolayısıyla ahlak esastır (Ersoy, 2015). Bu bağlamda İslami finans kavramı sadece Müslümanlar özelinde kullanılabilen bir kavram olmaktan ziyade finansal sistemlerin ahlak temelli düzenlenmesini esas alan bir sistem şeklinde tanımlanması ile tüm insanlığa hitap edebildiği belirtilmiştir (Biancone ve Radwan, 2014).

Tok (2009) tarafından yapılan çalışmada, İslami finans kavramının önemi faizsiz bir sistem olması ile birlikte İslam dininde yasak olan ve büyük günahlardan sayılan faizin yasaklanması çerçevesinde belirlendiği ifade edilmiştir. İslami finans kendi argümanları ile bir bütüncül sistem oluşturmanın yollarını da belirttiği Kuran, sünnet, hadis ve dini içtihatlar bağlamında uygulandığı belirtilmiştir.

İslami finans kavramı uygulamada İslam dininin ortaya çıkışından günümüze kadar uygulansa da günümüzde modern sistemlere entegre olabilmesi ve bu alternatif sistemin dünyada duyulmasının 1980'ler olduğu Ernst ve Young (2012) tarafından yapılan çalışmada belirtilmiştir.

İslami finansal okuryazarlık genel anlamda İslami finans kavramının farkındalığına sahip ve inançları ile ekonomik kavramları ilişkilendirerek davranışlarına yansıtılabilmektir. Abdulrahim, Rosemaliza ve Hamed (2016) İslami finansal okuryazarlık kavramını OECD kriterlerinin uygulandığı finansal okuryazarlık

kavramının İslami kaygıları göz önünde bulundurarak düzenlenmesi şeklinde ifade etmiştir. Bir başka çalışmada İslami finansal okuryazarlık kavramı İslami açıdan ürün ve hizmetlerden haberdar olarak finansal araçları İslami kurallar bütününe sadık ve bilinçli uygulama ve düzenleme yetisi olarak tanımlanmıştır (Antara, Musa ve Hassan, 2016).

Chen ve Volpe (2002) ise İslami finansal okuryazarlık düzeylerini cinsiyet bağlamında incelenmiştir. Yapılan çalışmada kız ve erkek öğrenciler arasında İslami finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmüş ve bunun erkek öğrenciler lehine olduğu belirtilmiştir. Yani bir başka ifade ile erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin daha fazla olduğu ifade edilmiştir.

Bölgesel olarak Birleşik Arap Emirlikleri özelinde yapılan farklı bir çalışmada ise yatırımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu ve yatırım kararı alma sürecinde en önemli etkenin din olduğu belirtilmiştir. Ayrıca çalışma verileri analiz edildiğinde yatırım kararı ile İslami finansal okuryazarlık arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu da belirtilmiştir (Al-Tamimi ve Bin Kalli, 2009).

Bekereci (2018) ise Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi lisans öğrencilerinden 640 lisans öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık düzeyleri ve buna etki eden faktörlerin araştırmıştır. Araştırma sonucunda, genel olarak İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu ve kadınların erkeklere oranla İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırma sonucunda, İslami finansal okuryazarlık ile dindarlık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Abdulrahim, Rosemaliza ve Hamed (2016) Malezya'da eğitim gören 200 lisans öğrencisinin İslami finansal okuryazarlık düzeylerini ve etkileyen faktörleri incelenmiştir. Çalışmanın verileri analiz edildiğinde bulgular arasında en fazla dikkat çeken sonucun, İslami finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen en önemli etkenin dindarlık, çaresizlik ve finansal tatmin olarak belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada, kız ve erkek öğrenciler arasında İslami finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmüş ve bunun erkek öğrenciler lehine olduğu belirtilmiştir.

2.3. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Finansal okuryazarlık kavramı günümüzün gelişen finans ve ekonomi sisteminde bireylerin konumlanması ve doğru tercihlere bağlı ilerlemesini sağlayabilecek önemli bir kavramdır. Finansal okuryazarlık kavramı ülkelerin gelişmişlik düzeylerini yorumlamada kullanılabilir ve demokrasilerinin gelişimini destekleyecek bir kavram olduğu ifade edilebilir. Finansal okuryazarlık kavramının gelişim göstermesi için finans konularında bireylerin farkındalık kazanması ve bu farkındalığı uygulamaya dökmeleri oldukça önemlidir.

Finansal okuryazarlık kavramına ilişkin farkındalığın kazandırılması ve bireylerin bu konuda gelişim göstermesi için uluslararası kuruluşlar ile birlikte ulusal kurumlar da çalışmalar ve stratejiler geliştirmektedir.

Uluslararası alanda yapılan çalışmalar sonucunda finansal konularda okuryazarlık kazandırmak ve bunun verimliliğini arttırmak amacıyla;

- Uluslararası alanda ekonomik gelişmişlik bakımından önemli bir birlik olan G20 hükümetleri tarafından da desteklenen uluslararası araçların kullanılarak finansal okuryazarlık eğitimlerinin gerçekleştirilmesi ve raporlanması,
- Ulusal bağlamda başarı için sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi ve finansal okuryazarlık konusunda desteklenecek kaynak aktarımının yapılması,
- Verilen eğitimlerin standartlar bazında yükseltilmesi için ölçümü ve sürdürülebilirlik açısından güvence altına alınması,
- OECD/INFE aracılığıyla Ulusal Finansal Eğitim Stratejilerinin (UFES) uygulanmasına yönelik olarak bir politika el kitabının geliştirilmesi ve
- OECD/INFE üyeliği ve bölgesel platformlar kullanılarak finansal okuryazarlık eğitimleri konusunda toplumun tüm paydaşları ile iletişime geçerek etkili ve güçlü bir sistemin inşa edilmesi şeklinde çalışmaların yapılması önerilmiştir (OECD, 2013).

Uluslararası alanda giderek artan bir ilgiye sahip olan finansal okuryazarlık kavramının ulusal anlamda da ilginin arttığı bilinmektedir. Ancak finansal okuryazarlık konusunda eğitimlerin yetişkinler çerçevesinde yapılması olumsuz yanlarından biri olduğu belirtilmiştir (Asia-Pacific Economic Cooperation [APEC], 2014). Bu tespit ile birlikte finansal okuryazarlık kavramının özellikle genç ve çocuklara yönelik geliştirilmesinin daha sağlıklı olabileceği de ifade edilmiştir.

Finansal okuryazarlık kavramının ve bunun öğretilmesine ilişkin olarak TCMB tarafından yayınlanan bir raporda, finansal okuryazarlığın önemi şu ifadelerle desteklenmiştir (TCMB, 2015):

- *“Günlük hayatta giderek daha fazla yer tutan finansal piyasalarda işlem yapmak, belli düzeyde bir finansal bilgi birikimi, yeterli risk analizi yapabilme kapasitesi ve farkındalık gerektirmektedir.*
- *Finansal hizmet ve ürünlerin çeşitliliği ve karmaşıklığı giderek artmaktadır. Bu, bir yandan ürün yelpazesini artırırken diğer yandan yeni ürünler hakkında yeterli bilgi edinmeyi zorlaştırmaktadır.*
- *Mevcut küresel ekonomik yapı, tüketim bu eğiliminin giderek güçlenmesine yol açarken, bu eğilimin finansmanında borçlanmanın payı artmaktadır.*
- *Ortalama yaşam süresinin uzamasının yanı sıra emeklilik sistemlerinde özel sektörün payının artması, bireylerin tasarruflarını daha dikkatli değerlendirmeleri zorunluluğunu getirmektedir.*
- *Finansal okuryazarlığı ölçmeye yönelik çalışmalar finansal kavramlara ilişkin okuryazarlığın düşük seviyelerde olduğuna işaret etmektedir.*
- *Finansal eğitim, finansal erişimin artmasına katkıda bulunmaktadır.”*

Finansal okuryazarlık kavramı günden güne önemini arttırmaktadır. Finansal okuryazarlık kavramının günümüzde önemini arttırmasını belli başlıklarda toparlayabiliriz. Bu başlıklar:

- Finansal araçların günden güne karmaşık bir yapı kazanması,
- Bireylerin finansal tercihlerinde sahip oldukları sorumluluklarının artması,
- Emeklilik sistemindeki değişiklikler,
- Finansal dışlanma,
- Demografik yapıdaki değişiklikler ve
- Bireysel finansal hatalar şeklinde ifade edilebilir (Bayazıt Hayta, 2011).

Finansal okuryazarlık kavramının önemini gelişen ve artan finansal ürün yelpazesi içerisinde bireysel finansal tercihlerde yapılan hatalar ön plana çıkmaktadır. Bu hatalı davranışlar arasında Güler (2015) tarafından yapılan çalışmada değinilmiştir. Bunlar:

- Çok az tasarruf yapmak,
- Bütçe yapmamak,
- Geleceği, özellikle emeklilik dönemini planlamamak,
- Gereksiz borçlanmak,

- Gereksiz finansal masraflar yapmak,
- Yanlış finansal ürünler seçmek,
- Finansal ürünlerin temel özelliklerine dikkat etmemek,
- Ürünlerin koşul ve bilgilerini okumamak,
- Satın alım öncesi fiyat ve özellik karşılaştırması yapmamak,
- Ücret ve masrafları dikkate almamak,
- Profesyonel olmayan bilgi kaynaklarına fazlasıyla güvenmek,
- Sigorta yaptırmamak,
- Finansal tavsiye almamaktır.

Sıklıkla görülen bu hatalar sonucunda milli servetin de kontrolü etkin ve doğru yapılamamaktadır. Bu sistem içerisinde çarkların doğru dönmemesi ve sonucunda eksik veya hatalar zincirinin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu hatalara en azından temel düzeyde finansal okuryazar bireylerin önüne geçebilecek bir yapının önemini ortaya koymaktadır.

Finansal okuryazar bireylerin sahip oldukları özellikler oldukça önemlidir ve finansal okuryazar olmayan bireylerin bu alana ilgi duymaları ve yönelmenin nedenleri arasında gösterilmektedir. Bu nedenler Capuano ve Ramsay, (2011), tarafından yapılan çalışmada:

- Finansal refahı arttırmak için birikimini arttırmak,
- Tasarruflarını arttırmaya yönelik davranışlar sergilemek,
- Tasarrufunu emeklilik planlaması dâhilinde yapmak,
- Borçlarını aktif ve verim kapsamında yönetmek,
- Geçekçi düşünerek normal bir finansal düzen oluşturmak,
- İhtiyaç odaklı harcama ve borçlanma yapmak ve yönetmek,
- Haklarını bilerek ve buna uygun hareket etmek,
- Aktif olarak finansal piyasada var olabilmek ve
- Finansal planlama ve bütçe yapmak şeklinde sıralanmıştır.

Finansal okuryazarlık kavramı finans araçlarının böylesine karmaşık yapıya kavuştuğu bir dönemde kullanımını ve buna sahip bireyler tarafından yönetilmesini oldukça kolaylaştıracaktır. Finansal okuryazarlık kavramının önemi gelişmiş ülkeler tarafından verilen önemin bir yansımasından da anlaşılmaktadır. Bu kavramın uygulanması toplumsal huzur ve refahı arttıracak en önemli araçlara sahiptir. Bu kapsamda, finansal

okuryazarlık kavramına yönelik yatırımların yapılması ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyine de kaldira etkisi sunabilecektir.

2.4. İslami Finansal Okuryazarlığı Etkileyen Faktörler

İslami finansal okuryazarlık kavramı, günümüzde gelişim gösteren finansal okuryazarlık kavramına oranla daha yeni bir kavramdır. İslami finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen faktörleri, finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen değişkenlere ek olarak İslami inan konusunun ilave edilmesi ile açıklayabiliriz.

Finansal okuryazarlık kavramını etkileyen faktörler araştırıldığında literatürdeki çalışmalar genel olarak sosyo-demografik özellikleri dikkate aldığı görülmektedir. Bunlara ek olarak finansal davranış ve tutumlarda bazı çalışmalarda finansal okuryazarlık kavramını etkileyen faktörler olarak ele alındığı görülmüştür.

İslami finansal okuryazarlık kavramını etkileyen faktörler ve bunlara ilişkin literatür kapsamında örnek çalışmalarda elde edilen sonuçlara ilişkin açıklamalar şu şekildedir:

- 1. Cinsiyet:** Finansal okuryazarlık ve İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesinde değişken olarak kullanılmaktadır. Bu değişken genel olarak incelendiğinde kadınların erkeklere oranla finansal okuryazarlığının düşük olduğu görülmektedir (Luksander vd. 2014; Sarıgül, 2014). İslami finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen faktörlerden olan bu değişken ile ilgili yapılan çalışmalar finansal okuryazarlığa benzer sonuçlar verdiği görülmektedir (Abdulahim, Rosemaliza ve Hamed, 2016).
- 2. Gelir Düzeyi:** Çalışmalarda finansal okuryazarlığı ve İslami finansal okuryazarlığı etkileyen değişkenlerden olarak değerlendirildiği literatürde (Al-Tamimi ve Bin Kalli, 2009) görülmekle birlikte bireysel olarak değerlendirildiğinde hane halkının geliri, öğrencilerde ise ailenin geliri ön plana çıkmaktadır.
- 3. Eğitim Düzeyi:** Eğitim düzeyinin İslami finansal okuryazarlığı etkilediği ifade edilmekle birlikte literatürde yapılan çalına çalışmalarda eğitim seviyesinin artması ile İslami finansal okuryazarlığın da artabileceği ifade edilmektedir.
- 4. Yaş:** Çalışmalarda genellikle orta ve üst yaş düzeyinde incelendiğini ve etkileyen faktör olarak bu yaşların ele alındığı görülmektedir. İslami finansal okuryazarlık kavramının yaşa bağlı olarak arttık artan bir yapıya sahip olduğu literatürde ifade edilmiştir.

5. **Din:** İslami finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen en önemli unsurlardandır. İnançlarına bağlılık ve dini tercihleri doğrudan İslami finansal okuryazarlığa etki etmektedir. Dindarlığın İslami finansal okuryazarlığın düzeyini belirlemede birinci sırada etken olduğu Abdulrahim, Rosemaliza ve Hamed (2016) tarafından yapılan çalışmada belirtilmiştir.
6. **Medeni Durum:** İslami finansal okuryazarlık kavramını etkileyen faktörlerden olan medeni durumu evli olanlarda İslami finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olacağı belirtilmektedir.
7. **Servet:** İnsanların birikim yapımları ve bu birikimi yönetmede İslami kuralların etkin olması ve bu kurallarda finansal bilginin kullanılması nedeniyle İslami finansal okuryazar düzeyinin belirlenmesinde servet değişkeninin etkili olabileceği ifade edilebilir.

Tablo 2.4.1: Finansal Okuryazarlık Düzeyini Etkileyen Faktörler ve Literatür Araştırması

Demografik Faktörler	İlişki Tespit Edilen Çalışmalar	İlişki Tespit Edilmeyen Çalışmalar
Cinsiyet	(Robb ve Woodyard, 2011; Kılıç, Ata, ve Seyrek, 2015)	(Adeleke, 2013; Walstad ve Rebeck, 2017)
Yaş	(Robb ve Woodyard, 2011; Lusardi ve Mitchell, 2011)	(Chen ve Sun, 2003)
Eğitim Durumu	(Lusardi ve Mitchell, 2011; Satoğlu, 2014; Walstad & Rebeck, 2017)	
Etnik Köken	(Lusardi ve Mitchell, 2007)	(Mottola, 2013)
Ailenin Gelir Düzeyi	(Lusardi, Mitchell ve Curto, 2010; Mottola, 2013)	(Homan, 2015)
Eğitim Durumu	(Lusardi, Mitchell ve Curto, 2010; Bayram, 2010)	(Homan, 2015)
Branş	(Chen & Volpe, 2002; Homan, 2015)	(Ergün, Şahinve Ergin, 2015)
Sınıf	(Er vd., 2014)	(Walstad & Rebeck, 2017)

Kaynak: Adalar, 2019.

İslami finansal okuryazarlık kavramını etkileyen değişkenlerde özellikle inanç temelli değişkenlerin çıkarılması ile finansal okuryazarlığı da etkileyen faktörler olarak da değerlendirilebilir. Bir başka ifade ile İslami finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık kavramını ortak etkileyen faktörlerden bahsedilebilir.

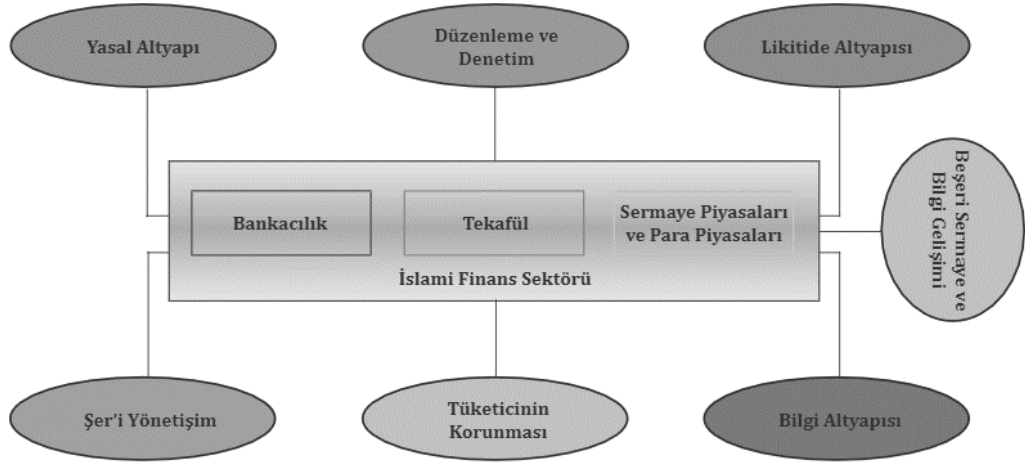
İslami finansal okuryazarlık kavramı bireylerin sosyal hayatına etki eden önemli bir kavramdır ve dolayısıyla bu kavramı etkileyen faktörlerin analiz edilmesi de oldukça önem arz etmektedir.

2.5. İslami Finansın Gelişiminde Rol Oynayan Kuruluşlar

Dünyada özellikle İslam ülkelerinin yapısal ve resmi birliği olan İslam İşbirliği Teşkilatı'nın (İİT) kurumsal bünyesinde yer alan birimler tarafından da İslami finansal okuryazarlık kavramına ilişkin çalışmalar yürütülmektedir.

İİT bünyesinde yer alan Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) tarafından 2015 yılında yapılan çalışmalarda İslami finans, finansal okuryazarlık ve piyasa gelişimi gibi önemli kavramlara dikkat çekilerek bunların gelişimine yönelik çalışmaların sıklaştırılması stratejik olarak ifade edilmiştir (Sermaye Piyasası Kurulu, 2015).

Şekil 2.3: İslami Finans Sektörü

Kaynak: İSEDAK, 2018

İSEDAK tarafından oluşturulan İslami finans sektörü planlamasında yer alan altyapı ve bankacılık sisteminin de öncelikli stratejilerinden birisi İslami finansal okuryazarlık kavramına ilişkin farkındalık ve bilgilendirme yapılmasıdır. Bunun en önemli nedeni

İslami finansal okuryazarlığa sahip bireylerin İslami finans sektörünü tercih etme eğiliminde olmasıdır.

İslami finansal okuryazarlık kavramının gelişimi ve farkındalığı artırılmasına yönelik olarak:

- Sivil toplum kuruluşları, ,
- Katılım bankaları,
- Kamu kurumları ve
- Özel Kurumları çalışmalar yapmaktadır.

İslami finans sektörünün gelişim göstermesi ve günümüzdeki duruma gelmesi ile birlikte özellikle Müslüman bireylerin daha bilinçli olması sonucunda İslami finansal okuryazarlığa olan ilgi de artmaktadır. Bu ilgiye karşılık bahsedilen kurum ve kuruluşlar İslami finansal okuryazarlığın kazandırılmasına ilişkin yatırımlar ve destekler artmıştır.

İslami finansal okuryazarlık kavramının gelişimi aynı zamanda bu alana yatırım yapanların katkısı ile olmaktadır. Bu katkının en önemli nedeni elde ettikleri veriler ve geri dönüşlerdir. Bu verilerin ve geri dönüşlerin analizi aynı zamanda İslami finansal okuryazarlık kavramının gelişimine katkı demektir.

2.6. İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Katılım Bankalarına Etkileri

İslami finans sektörünün özellikle para ve diğer finansal araçların yönetildiği ve düzenlendiği yapılar hiç kuşkusuz katılım bankacılığı sistemidir. Katılım bankacılığı sistemi dünyada faizsiz bankacılık sistemi olarak da ifade edilmektedir. Bu bağlamda dünyada modern katılım bankacılığının gelişimi 1963 yılında Mısır'da kurulan ilk İslami banka ile başlamıştır (Akin, 1986).

İslami finans sektörü ve katılım bankacılığı için en önemli dönüm noktalarından birisi hiç kuşkusuz 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası'nın kurulmasıdır (Uçar, 2001). Dünyada Müslüman olmayan ülkelerden Lüksemburg tarafından 1978 yılında ilk İslami banka kurulması yönünden önemlidir. Ayrıca bu gelişme sonrasında tüm dünyada sadece İslam ülkelerinin olmadığı uluslararası faizsiz bankacılık sistemi yaygınlaşmaya başlamıştır (Ahmed, 2006).

İslami finans sektörü Türkiye'de de dünyadaki gelişmelere paralel olarak ilk çalışmalarını yasal alt yapı anlamında 1984 yılında gerçekleştirmiştir (Bayındır, 2005). Bu yasal alt yapıdan faydalanarak özel finans anlamında Türkiye'de ilk kurulan İslami banka Albaraka Türk Katılım Bankası olmuştur (Tunç, 2010).

Türkiye katılım bankacılığı sisteminde geçmişi olan ve üçü kamu olmak üzere toplamda altı katılım bankası (Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., Vakıf Katılım Bankası A.Ş., Ziraat Katılım Bankası A.Ş.) ile aktif olarak modern bankacılık sistemine alternatif işlevini sürdürmektedir (TKBB, 2020). Katılım bankacılığının Türkiye’deki durumuna önemli bir bakış sağlaması açısından son 12 yılda yaşanan değişim ve modern bankacılık sistemi paylarının değişimi TTKB raporuna verilerinden faydalanılarak Tablo 2.6.1’de verilmiştir.

Tablo 2.6.1: Türkiye’deki Katılım Bankalarının, Bankacılık Sektöründeki Aktif Payları

Yıllar	Katılım Bankaları	Tüm Bankacılık Sistemi	Payı (%)
2006	13.729.720	497.285.100	2,76
2007	19.435.082	579.732.729	3,35
2008	25.769.427	730.805.814	3,53
2009	33.628.038	831.353.897	4,04
2010	43.338.697	1.004.423.720	4,31
2011	56.076.929	1.215.966.000	4,61
2012	59.159.695	1.356.496.044	5,36
2013	96.021.671	1.731.391.748	5,55
2014	104.229.203	1.992.537.681	5,23
2015	120.252.202	2.358.376.511	5,10
2016	132.874.512	2.731.153.321	5
2017	160.136.357	3.258.000.000	4,9
2018	206.806.000	3.867.135.000	5,3
2019	284.450.000	4.491.708.000	6,33
2020-3	318.799.000	4.873.004.000	6,54

Kaynak: TKBB, 2020.

Katılım bankacılığı sisteminin Türkiye’de potansiyel kullanıcı bakımından önemli bir sayıya sahip iken bankacılık sektöründen istenen düzeyde pay alamaması önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışmalarda çeşitli öneriler ön plana çıkmış ancak en önemlilerinden olan İslami finansal okuryazarlık ile ilgilidir.

Erden ve Yanık (2019) tarafından yapılan çalışmada, faizsiz bankacılık sisteminin yeterince anlaşılmadığı ve bu nedenle bankalar arasındaki payının istenen düzeye gelmediği belirtilmiştir. Buna yönelik önerilerinde ise, İslami finansal okuryazarlığın sistemin felsefesi ve uygulamasının işlendiği eğitim ve etkinliklerle artırılmasının gereklilik olduğu ifade edilmiştir. Öneri ile birlikte toplumsal olarak İslami finansal okuryazarlık düzeyinin artırılarak ilerleyen süreçte katılım bankacılığı yani faizsiz bankacılık sisteminin gelişimini hızlandırabileceği tahmin edilmektedir.

İlgili literatür incelendiğinde İslami finansal okuryazarlığın artırılmasının katılım bankacılığı sisteminin gelişimi ve dolayısıyla bankacılık payı içerisindeki payının da artması şeklinde doğru orantılı bir ilişki olduğu ifade edilmektedir.

Katılım bankacılığı sisteminin geçmişi olması bu konuda gelişimi tek başına getirmemiş esas olan toplumsal olarak İslami finansal okuryazarlık düzeyinin artmasının talebi arttırdığı ortaya konmuştur. Bunun en güzel yansıması olarak kamu bankalarının olması ve bunların sivil toplum kuruluşları özelinde ortak projeler ile İslami finansal okuryazarlığı arttırmaya yönelik çalışmalar yapmalarıdır.

İslami finansal okuryazarlığın gelişimini destekleyen her proje ve etkinliğin katılım bankacılığını doğrudan etkilediği yukarıda ifade edilen işlemlerin genel anlamı olarak söylenebilir. Finansal kararların alınması sürecinde kullanılan yöntemler ve yatırıma yönelik araçlar bir sonraki bölümde detaylandırılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FINANSAL KARARLARDA KULLANILAN YÖNTEMLER VE YATIRIM TERCİHLERİ

Çalışmanın bu bölümünde, finansal kararlarda kullanılan yöntemler ve yatırım tercihleri incelenmiştir. Bölüm özelinde, finansal kararlarda kullanılan yöntemler, yatırım tercihini etkileyen faktörler, davranışsal finans kavramı ve modeli ile bunun İslami finans açısından değerlendirilmesi ve katılım bankacılığı müşterilerinin yatırım tercihlerini etkileyen faktörler üzerinde durulmuştur.

3.1. Finansal Kararlarda Kullanılan Yöntemler

Finansal süreçlerin kontrol edilmesi kapsamında bireysel veya kurumsal kararların alınması ve yönlendirilmesi oldukça önemlidir.

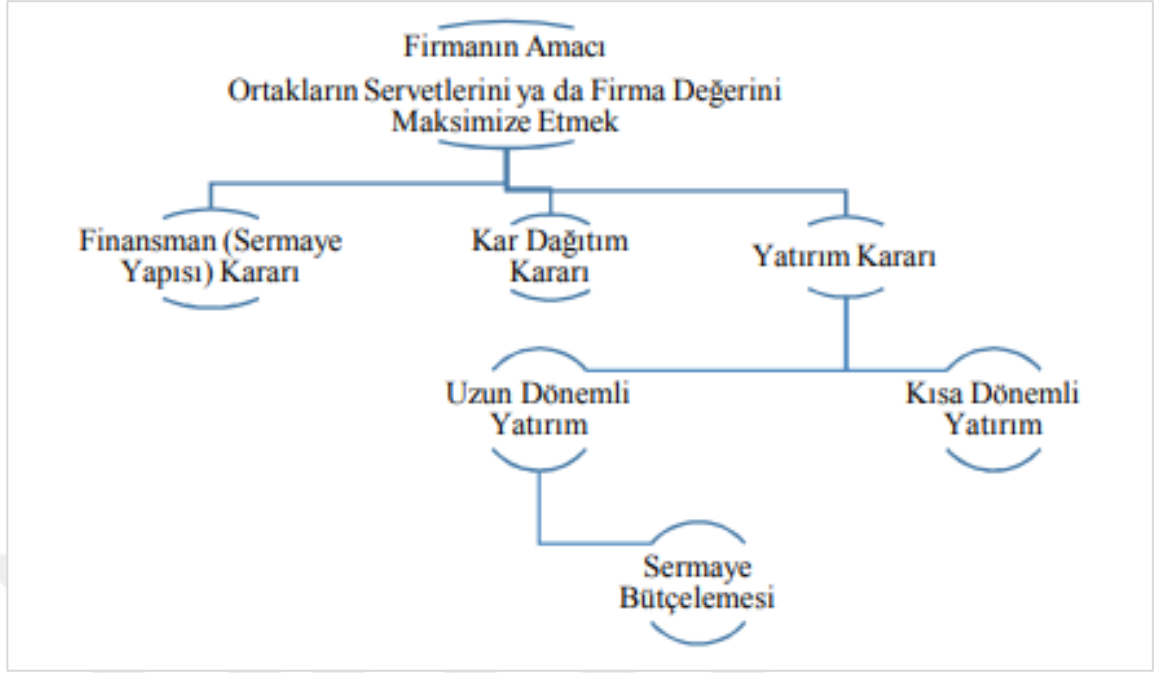
Finansal kararların temelinde özellikle işletmeler için yatırım süreçlerinde daha fazla karlılık ve rekabetçi ortamda avantaj sağlamak amacıyla finansal kararlar alınmakta ve bu kararların çok kriterden etkilenmesinden dolayı alınan kararlar işletmelerin sürdürülebilirliği için oldukça önemlidir (Alper ve Anbar, 2011).

Finansal karar alma sürecinde belirli yönergeler etrafında ilerlemesi veya rasyonel bir davranış ile karar almayı etkilemesi için yönergeler aracılığıyla sonuca ulaşılması hedeflenmektedir (Köse, 2004). Finansal kararda en fazla kazancı getirecek kriter veya kriterlerin seçilmesi esastır. Farklı bir ifade ile en az harcama ile en fazla getiri sağlayacak kriterlerin sağlanması finansal kararlarda etkilidir (Çetinkaya, 2007).

Finansal kararların işletmeler için hayati öneme sahip olmasını değer maksimizasyonu ve işletme ortaklıklarında alınan risk ve başarı kavramlarını doğrudan etkilemesi nedenler arasında gösterilmektedir. Bu kapsamda işletmenin sürdürülebilir bir yapı ile devam edebilmesi için finansal kararları etkili ve doğru şekilde alması gerekmektedir. Finansal kararlar yatırım, finansman ve karın paylaşımı konusunda verilen kararlar olarak gruplandırılabilir (Mimoza, 2013).

Tufan (2008) tarafından yapılan çalışmada, finansal kararların bireysel ve kurumsal olarak ayrılması gerektiği vurgulanmıştır. Bireylerin aldığı finansal kararların daha çok tasarrufların değerlendirilmesi birikimlerini yönlendirme gibi konularda finansal kuruluşlarla oluşturdukları karar verme süreçleri iken, işletmelerde bu durumun elde ettikleri finansın dönen veya duran varlıklar çerçevesinde yatırıma yönlendirilmesi kararları olarak ifade edilmiştir.

Şekil 3.1: İşletmelerde Alınan Finansal Kararlar

Kaynak: Dayananda vd., 2002.

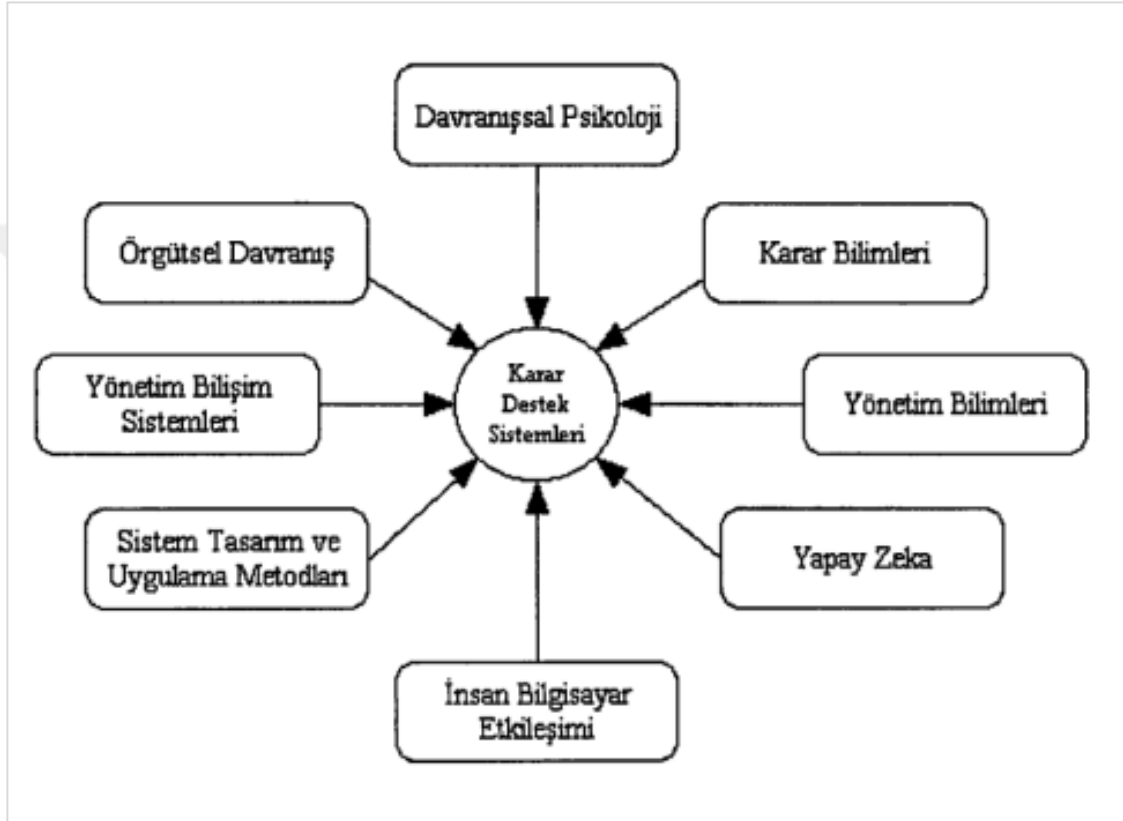
Finansal kararların önemini göstermesi bakımından Karadeveci (2004) tarafından yapılan çalışmada işletmelerin finansal kararları almada yaşayacakları problemler aşağıda sıralanmıştır. Bu problemlerin işletmeye oluşturacağı hayati sonuçlar olduğu vurgulanmıştır. Finansal kararlarda yaşanacak sıkıntılar:

- İşletmenin sorumluluklarını yerine getirmek için gerekli finansmanları doğru zamanda sağlayarak risklere karşı önlemlerin alınmaması,
- Firmanın finansmanlarının çok üzerinde büyümeye olan isteği,
- Gereksiz ve fazla borçlanma durumu ile sabit giderlerini karşılayamaması,
- İşletmenin elindeki varlıkları elinde bulundurma ve kullanma sürelerinde yaşanan senkronizasyon problemleri,
- İşletmenin ömrünü etkileyecek kar payı dağıtım planlaması ve
- Finansal kararların alınmasında yaşanan gecikmeler şeklinde sıralanmıştır.

Özellikle işletmelerde doğru alınacak finansal kararlar oldukça önemlidir. Bu bağlamda karar süreçlerinin belirli bilgi ve analizlerle desteklenmesi süreci karar vermede işletmelerin en fazla vaktini alan aşamadır. Bununla birlikte alternatiflerin uygulanması veya değerlendirilmesi için gerekli zaman ise kısıtlı olmaktadır. Günümüz karar destek sistemlerini kullanan işletmeler rekabet ortamında avantaj sağlamaktadırlar. Karar destek sistemleri bu bağlamda bireylere veya kurumsal

yöneticilere karar verme sürecinde gerekli bilgi ve analizleri sağlayarak doğru karar alma mekanizmasının çalışmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bilgi ve analizi sağlarken birçok alandan etkilenebilecektir. Ayrıca bilgisayar etkileşimin yoğun olduğu karar destek sistemlerinde modellerin ve tekniklerin gelişmesi donanım ve yazılım alanındaki gelişmelerden doğrudan etkilenmektedir (Köse, 2004).

Şekil 3.2: Karar Destek Süreçlerini Etkileyen Alanlar

Kaynak: Akyazı, 2003

Veri madenciliği yöntemi finansal karar alma süreçlerinde işletmeler için vazgeçilmez bir alan haline gelmiştir. Bu yöntemin gelişmesinde işletmelerde oluşan yoğun veri artışı oldukça etkilidir. Ayrıca veri bazlı analizlerin karar sürecine olumlu katkı sunduğuna dair deneyimler de bu yöntemin gelişmesine neden olmuştur (Sakarya ve Aytekin, 2013).

Finansal karar alma süreçlerinde kullanılan ve veri madenciliğini temele alan karar destek sistemi kapsamında öne çıkan karar ağacı yöntemine ilişkin detaylar aşağıda verilmiştir:

Karar Ağaçları: Finansal süreçlerde oldukça fazla kriterden etkilenen karar verme aşaması kapsamında kullanılan karar ağacı yöntemi, kolay ve anlaşılabilir kurallar

üretmesi, görsellik ve farklı değişkenlere uygulanabilirlik açısından güçlü algoritmalar sunması bakımından en fazla kullanılan veri madenciliği yöntemlerindedir (Gülpınar, 2008). Sınıflandırma aşamasında kolay ve anlaşılabilir yapılar sunması nedeniyle karar ağacı yöntemi oldukça önemlidir (Atılğan, 2011).

Karar ağacı yöntemi uygun maliyetli, yorumlanması bakımından kolay ve veri tabanlarına entegre olabilmesi bakımından işletmeler tarafından tercih edilmektedir. Ayrıca güvenilirliklerinin yüksek olması da tercih edilmesinde önemli rol oynamaktadır (Yücesoy, 2014).

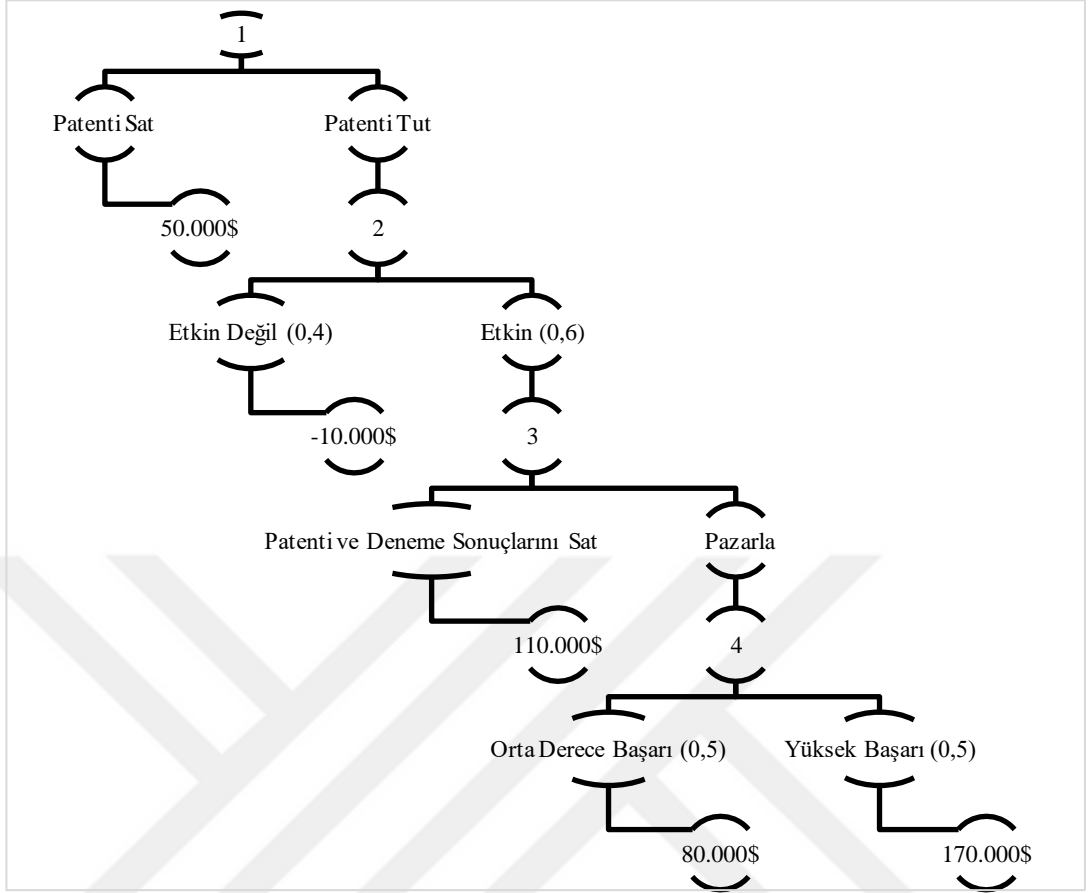
Finansal karar verme süreçlerinde sıklıkla kullanılan karar ağacı yöntemi, finansal süreçler ile ilgili gelecekte oluşabilecek belirsizliklere karşı sıralı bir şekilde karar verme imkânı sunan ve bu kararlarda oluşturulan alternatifleri görsel olarak belirtebilen bir yöntemdir (Alper ve Anbar, 2011).

Yücesoy (2014) tarafından yapılan çalışmada, karar ağacı yönteminin finansal kararlarda kullanılmasına ilişkin örnek bir vakayı konu almıştır. İlaç sektöründe yer alan işletmede nakit akışında test ve analizler kapsamındaki belirsizlikler risk unsurunu oluşturmaktadır. Bununla birlikte işletme elinde patent bulundurmakta ve farklı seçenekler de işletme için karlılığa götürebilecek alternatifler arasındadır. Bu bağlamda çalışmada oluşturulan karar ağacı yöntemi ile elde edilen görsel Şekil 15’de verilmiştir.

Analiz sonucunda işletme için alınacak kararda amaç, beklenen karı maksimum olması ise patentin satılması, ilacın etkin bulunması durumunda ise işletmenin ürünü kendi pazarlaması en karlıdır. Finansal karar alma süreçlerinde kullanılan geleneksel finans teorileri de oldukça etkin kullanılmaktadır. Bu bağlamda, 1944 yılında Neuman ve Morgenstern tarafından ortaya atılan Beklenen Fayda Teorisi ile başlayan bu süreç Sharpe tarafından ortaya konulan Sermaye Varlıklarını Fiyatlama Modeli ve sonrasında Fama tarafından ortaya konan Etkin Piyasalar Hipotezi ile gelişim göstermiştir (Özçelik, 2018).

Finansal karar alma süreçlerinde fayda faktörü oldukça önemlidir ve ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda ele alınan Beklenen Fayda Teorisi’nde getirinin artmasının faydayı da arttıracığı ifade edilmektedir (Shleifer, 2000). İşletmelerin veya bireylerin finansal karar alma süreçlerinde kullandıkları yöntemler ile birlikte yapacakları yatırımlara yön vermeleri de oldukça önemlidir.

Şekil 3.3: Örnek Vaka Karar Ağacı Yöntemi Analizi Görseli

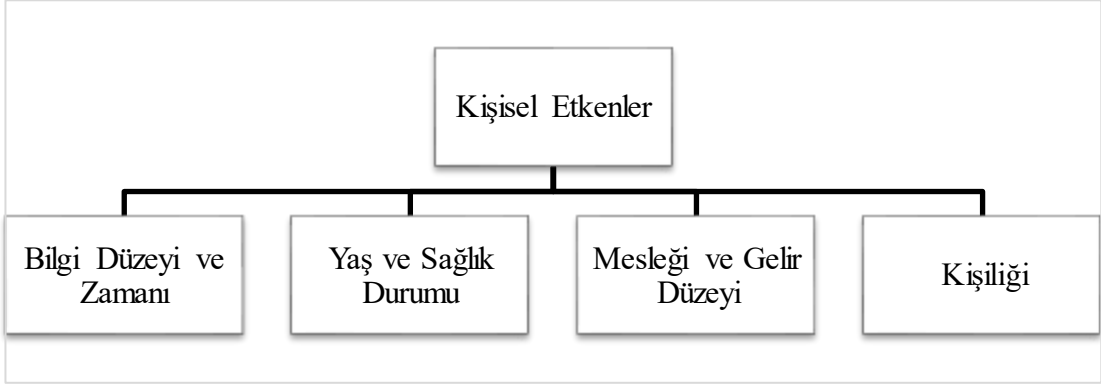

Kaynak: Yücesoy, 2014

3.2. Yatırım Tercihlerini Etkileyen Faktörler

Geçmişten günümüze yatırım yapmak bireysel ve kurumsal yapılar için vazgeçilmez bir süreçtir. Bireyler tarafından elde edilen gelirlerin yönlendirilmesi ve tasarrufları sonrasında artı kalan paranın değerlendirilmesi gelecek için oldukça önemlidir. Bu bağlamda bireyler hisse senedi, tahvil vb. aracılığıyla getirisi yüksek ve güven veren yatırım araçları kullanarak tasarruflarını değerlendirmektedirler. Tasarrufların sahibi olan bireyler yaptıkları tasarruflardan gelir elde etmek için yatırım tercihleri bazı faktörlerden etkilenmektedir. Yatırım tercihlerinden kişilik özellikleri, davranış özellikleri ve kurumsallaşma gibi faktörlerden etkilenmektedir (Armağan, 2007). Yatırımcıların bilgi ve zamanları, yaşları, sağlık durumları, mesleği ve gelir düzeyleri, yaşam biçimleri ve psikolojik düzeyleri (kişiliği) yatırım tercihlerini etkileyen kişilik unsurları olarak sıralanmıştır Küçüksille (2004).

Şekil 3.4: Yatırım Tercihlerini Etkileyen Kişilik Unsurları

Kaynak: Ayvalı, 2014

Yatırım tercihlerini etkileyen önemli unsurlardan birisi yatırım araçlarına ilişkin bilgi düzeyi ve bunların değerlendirme süreçlerine ilişkin zamanın olması bireylerin kişilik unsurlarından birisidir (Elmas, 2010). Yatırımcıların sağlık durumu ve yaşı yatırım tercihlerini etkilemektedir. Bireyler sağlık durumunun iyi olmaması ve yaşının ileri olması yatırıma yönelme konusunda isteksizlik oluşması ile birlikte yaşının genç ve sağlıklı bireylerin yatırım araçlarına ilişkin bakışları daha pozitif olmaktadır (Böyükaslan, 2012).

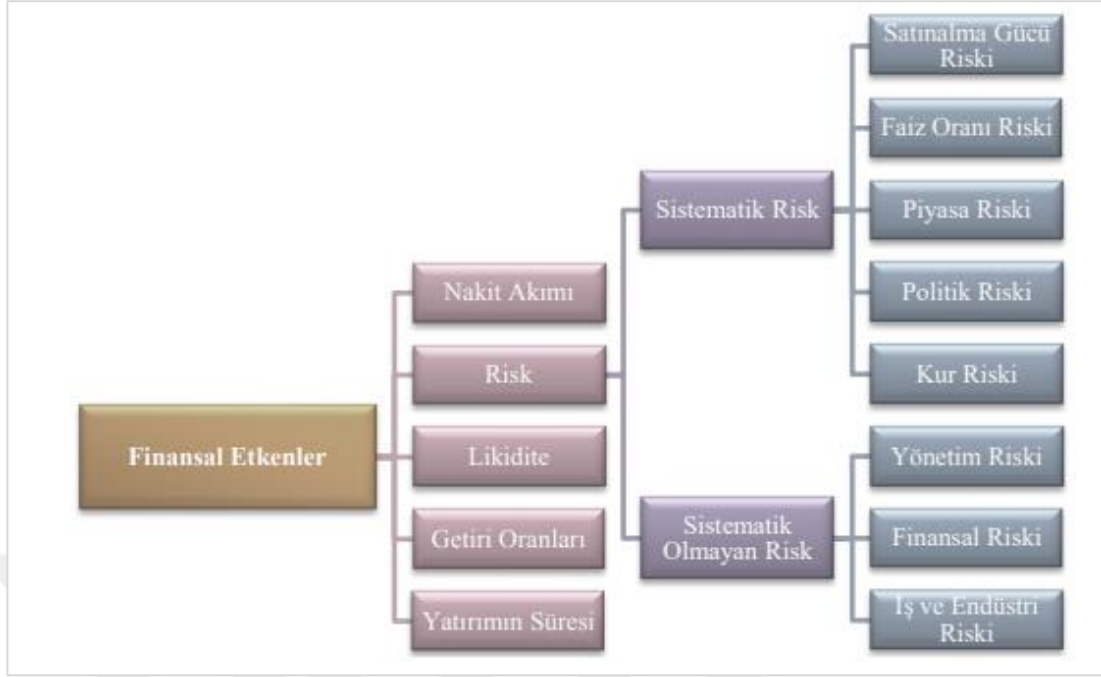
Yatırımcıların kararlarını etkileyen faktörlerden birisinin de yaş olduğu konusunda Karan (2011) tarafından vurgulanmış ve biriktirme, servetini güvene alma, harcama ve ödül olmak üzere yaş ile yatırım süreci arasındaki ilişkiyi dönemlere ayrılmıştır. Ayrıca yaş arttıkça risk karşısında güven duyma ihtiyacı duyduğu Anbar ve Alper (2009) tarafından yapılan çalışmada belirtilmiştir.

Bu faktörler dışında mesleği ve getiri düzeyi ile kişiliğinin de bireysel yatırımları yönlendirdiği Armağan (2007) tarafından yapılan çalışmada vurgulanmıştır. Kişilikten kasıt olarak yaşam biçimleri ve psikolojik durumları olduğu da belirtilmiştir. Yatırım tercihlerini etkileyen finansal etkenler; nakit akımı, risk, likitide, getiri oranları ve yatırım süresi olarak sıralanabilir.

Nakit akımları yatırım araçlarına göre değişim göstermektedir. Örneğin hisse senedi yatırım aracını tercih eden yatırımcı için nakit akımı, hissenin elde bulundurulduğu sürede kazandığı temettü gelirleri ve hissenin satışından elde edilen gelirler toplamıdır (Armağan, 2007).

Risk ise yatırım tercihinin etkileyen, yatırım süreci sonundaki belirsizlik olarak görülmekte ve bu belirsizliğin düzeyi riskin de düzeyini gösterdiği ifade edilebilir (Saraç ve Kahyaoglu, 2011).

Şekil 3.5: Yatırım Tercihlerini Etkileyen Finansal Etkenler

Kaynak: Ayvalı, 2014

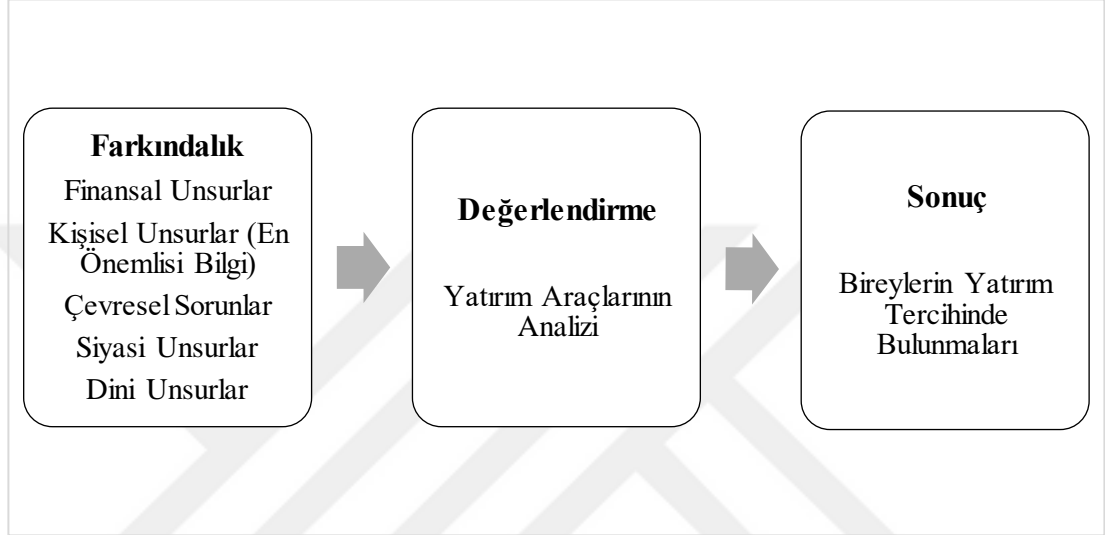
Yapılan çalışmalarda yatırım tercihinde, yaş, eğitim ve gelir düzeyi gibi değişkenler ile risk alma düzeyi arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür (Alex Wang, 2009). Yatırım tercihlerini etkileyen risk faktörü sistematik ve sistematik olmayan risk olarak iki kısımda incelenmiştir. Risk faktörünün tüm yatırımcılar için geçerli olduğu durumlarda sistematik risk olmaktadır (Civan, 2007). Bu risk türünün kaynakları, politik, sosyal ve ekonomiktir. Sistematik riskler Korkmaz ve Ceylan (2010) tarafından yapılan çalışmada; satın alma gücü riski, faiz oranı riski, piyasa riski, politik risk ve kur riski olarak çeşitlendiği ifade edilmiştir.

Risk faktöründe sistematik olan riskler dışındaki diğer riskler sistematik olmayan risk olarak adlandırılmıştır. Kontrol altına alınabilecek bu riskler; finansal risk, yönetim riski ve iş ve endüstri riski olarak çeşitlenmektedir (Korkmaz ve Ceylan, 2010).

Riskin dışındaki finansal etken olan likitide faktörü bir yatırımın en kısa sürede en az değer kaybı ile nakde çevrilmesi olarak ifade edilebilir. Bu yatırımın likitide düzeyinin yüksek olması bireylerin yatırım tercihlerini etkilemektedir (Temizel ve Meriç, 2008). Yatırım tercihlerini etkileyen finansal faktörlerden birisi de getiri oranlarıdır. Yatırımcılar tarafından kar elde etme amacı öncelikli olup yatırım aracının getiri oranının yüksek olması yatırım tercihlerini etkilemektedir (Korkmaz ve Ceylan, 2007). Ayrıca yatırımcılar tarafından en kısa sürede bu karın elde edilmesi yani yatırımın süresi de yatırım tercihlerini etkilemektedir (İnan, 2010).

Bireylerin yatırım tercihlerini şekillendirme sürecinde farkındalık, değerlendirme ve sonuç olarak üç ana kısım etkilidir. Farkındalık sağlanan ve hakkında bilgi alınan ve değerlendirilen yatırım araçlarına sonuç olarak tasarruflarını değerlendirmeye karar verme sürecinin bütünsel bir yaklaşımla ele alınması bireysel yatırım sürecinin özeti olarak ifade edilebilir (Tağtekin, 2016).

Şekil 3.6: Bireysel Yatırım Tercihi Süreci

Kaynak: Tağtekin, 2016

Bireylerin yatırım tercihlerini şekillendirme sürecinde farkındalık, değerlendirme ve sonuç olarak üç ana kısım etkilidir. Farkındalık sağlanan ve hakkında bilgi alınan ve değerlendirilen yatırım araçlarına sonuç olarak tasarruflarını değerlendirmeye karar verme sürecinin bütünsel bir yaklaşımla ele alınması bireysel yatırım sürecinin özeti olarak ifade edilebilir (Tağtekin, 2016).

Bireylerin yatırım tercihleri ayrıca çevresel faktörlerden; yakın çevre ve aile, sosyo-kültürel çevre gibi faktörlerden de etkilenmektedir (Ayvalı, 2014). Yatırım süreçleri farklı faktörler tarafından da etkilenebilen çok kriterli karar verme sürecidir. Bu bağlamda yatırım tercihi yapmak için uzun süreli araştırma ve finansal okuryazarlık düzeyi oldukça önemlidir.

3.3. Davranışsal Finans Kavramı ve Modelleri

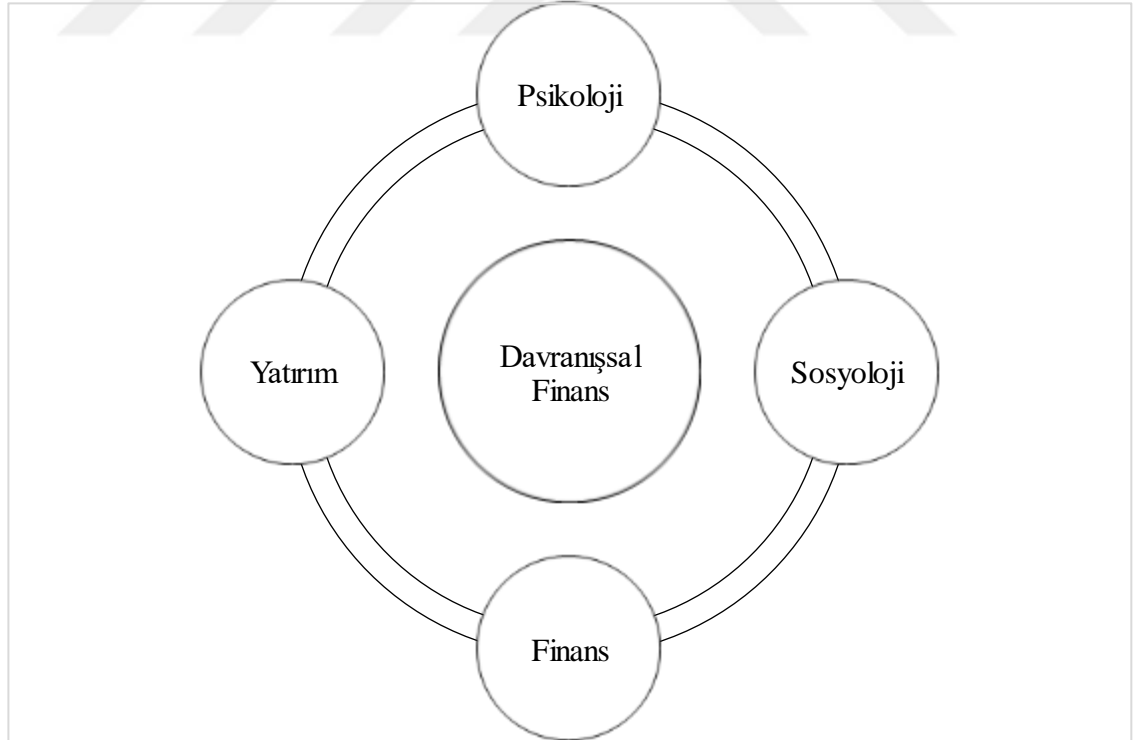
Davranışsal finans kavramı özellikle 1980'lerde ortaya konulmuştur. Davranışsal finans kavramı, geleneksel finans yaklaşımlarının yetersiz kalmasından dolayı ortaya çıkan ve farklı disiplinleri (özellikle psikoloji, sosyoloji vb.) finansın içine dâhil eden bir yaklaşımdır.

Geleneksel finansın açıklamada yetersiz olduğu konu 1970'ler sonrasında piyasalarda görülen anomaliler olarak ifade edilebilir. Davranışsal finans yaklaşımında irrasyonellik ön planda olurken bu yaklaşımı benimseyen yatırımcıların piyasada daha etkili oldukları savunulmaktadır. Ayrıca piyasada oluşan sapmalarının kaynağı irrasyonel yatırımcılar olarak belirtilmektedir (Kıyılar ve Akkaya, 2016).

Davranışsal finans modelinin ortaya çıkışında geleneksel finans ve ekonomi modellerinde rasyonelliği öne alarak bireylerin hislerinden bağımsız bir yaklaşım sergilemektedirler. Bu yaklaşım bireylerin hislerinden bağımsız düşünülemez ve devamlı bir değişim yaşayan varlık olmasından dolayı sürdürülebilir olmamıştır (Yalçınkaya, 2004).

Literatür incelendiğinde, yatırımcılar tarafından süreçte uymaları gereken kurallara uygun olarak her zaman hareket etmedikleri ve bunun bir nedeni olarak da insan psikolojisinin gösterildiği görülmektedir (Tufan, 2008). Bu bağlamda yatırım kararları rasyonellikten uzaklaşarak hislerin ve psikolojinin etkisinde kararlar ile yönlendirilmektedir (Kıyılar ve Akkaya, 2016).

Şekil 3.7: Davranışsal Finansın Farklı Disiplinler ile İlişkisi

Davranışsal finans yaklaşımının temel ifadeleri şunlardır (Hong ve Stein, 1999):

- Bireyler rasyonel olarak değil normal bir yaklaşımla kabul edilir.
- Yatırım süreçlerinde yalnızca risk ve beklentiler değil daha farklı faktörler ön plana çıkar.
- Fayda maksimumum olmaktan ziyade tatmin olma ön plandadır.
- Bireylerin davranışları yönlendirmeden ziyade davranışları neden sergilediği üzerinde durmaktadır.

Davranışsal finans modellerinin ortaya atılmasında piyasadaki anomalilerin (eksik veya aşırı reaksiyon gösterme) açıklanamaması etkili olmuş ve bireylerin rasyonel davranmadığı bu anomaliler açıklanmaya çalışılmıştır. Davranışsal finans modelleri yalnızca piyasayı değil aynı zamanda bireylerin psikolojisini dikkate alan bir yaklaşımla yatırımcıların davranışlarını açıklamaya çalışmıştır. Bu bağlamda, Hong ve Stein (1999) tarafından yapılan çalışmada insan psikolojisini de temele alan finans modellerinin; yatırımcı davranışlarına yönelik varsayımların ampirik veriler ile desteklenmesi, tek bir modelde anomalilerin açıklanması ve dağınıklığın önlenmesi ile sadece uygulanan örnekleme değil diğer kısımlara da uygulanabilecek bir yapıyı içermesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Etkin Piyasalar Hipotezini (EPH) kabul etmeyen davranışsal finans modelleri, iki ana grupta incelenmiştir.

1. Temsili Yatırımcı Modeli: Psikolojinin temele oturtulduğu model Barberis, Shleifer ve Vishny (1998) tarafından yapılan çalışmada ortaya konmuştur. Bu modelde, piyasalarda oluşan anomalilerin açıklanmasında muhafazakârlık ve temsil edilebilirlik yanlılığı gibi iki kavram ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Muhafazakârlık yaklaşımında yatırımcıların piyasada oluşan sapmaların açıklamasında eksik veya yetersiz reaksiyon vermelerini inanç temelli olarak yeni verilerle değiştirmemeleridir (Ülkü, 2001). Bu durum bazı çalışmalarda inanç temelinde yeni verilere olan direnç yaklaşımı olarak da ifade edilmektedir (Pompian, 2006).

2. Daniel, Hirshleifer ve Subrahmanyam Modeli: Aşırı Güvenli Yatırımcı modeli olarak da literatürde yer alan davranışsal finans modellerinden olan bu model aşırı güven ve kendini yanlı atfetme olarak yatırımcıyı iki kısımda incelemektedir (Daniel, Hirshleifer ve Subrahmanyam, 1998).

Aşırı güvenli yatırımcının modelde yaklaşımı, yatırım yeteneklerini abartarak ve daha çok işlem yapması ile birlikte kendilerinin yaptığı işlemleri en az

riskli gördüğü belirtilmektedir (Barber ve Odean, 1999). Yanlı kendini atfetme durumunda ise yatırımcının başarılı olayları kendine bağlaması, başarısız durumları dış faktörlere bağlaması durumu olarak bu modelde ele alınmaktadır (Sönmez, 2010).

Ercan (2019) davranışsal finans ile finansal kriz arasındaki ilişkinin incelemiş ve ekstrapolasyon hatasının karar vermede önemli olduğu ve bu sürecin eksik bilgi kaynaklı olduğu görülmektedir. Finansal krizlerin açıklanmasında yatırımcıların beklenmeyen bir durumunun gerçekleşmeyeceği eğiliminde olması ile ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Yürekli (2019) tarafından yapılan çalışmada ise, hizmet ve üretim sektörü çalışanı olan bireysel yatırımcıların davranışlarına etki eden faktörlerin davranışsal finans kapsamında incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, hizmet ve üretim sektörü çalışanı olan bireysel yatırımcıların davranışlarına etki eden faktörlerin psikolojik eğilimlerinin olduğu ve bu eğilimlerinin yüksek olduğu belirtilmiştir.

Yapılan farklı bir araştırmada ise, bireylerin etkilendikleri psikolojik önyargılar davranışsal finans çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada anket yöntemi kullanılmış ve 425 katılımcı yer almıştır. Araştırma sonucunda, bireysel yatırımcıların risk ve belirsizliklerle dolu dünyada rasyonaliteden saptıkları, psikolojik önyargılarının etkisi altında kaldıkları dolayısıyla davranışsal finans eğilimlerini orta ve üzerinde bir düzeyde taşıdıkları belirtilmiştir (Tuğlu, 2019).

Doğan (2019) tarafından yapılan çalışmada, bireysel yatırımcıların yatırım kararı verme süreçlerinde etkili olan faktörlerin Davranışsal Finans açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel yapılan araştırma sonucunda yatırımcıların karar verme sürecinde davranışsal finansa uyumlu hareket ettikleri gözlemlenmiştir.

3.4. Davranışsal Finans Modellerinin İslami Finans Açısından Değerlendirilmesi

Davranışsal finans modellerinde ortaya konan modellerde yatırımcının davranışları ve psikolojisinin temele alındığı görülmektedir. İslami finans yaklaşımında inanç temelinde yaklaşımlar esastır. Bu yaklaşımları sergilemede inanç kuralları zorunludur ve uyulması gereklidir. Davranışsal finans modellerinden olan Temsili Yatırımcı Modeli kapsamında yatırımcıların incelendiği iki temel yaklaşımdan olan muhafazakârlik yaklaşımı İslami finans açısından uygun olarak değerlendirilebilecek bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda inancın özelinde kararlar alınması esas alınmaktadır ancak bu inanç bireysel inanış olarak değerlendirilmektedir. Bunun İslami finans

yatırımcısı olarak ele alındığında İslami kurallara göre yeni verilerin incelenmesi ve bunun bu kurallara uygun olmaması durumunda reaksiyon vermemesi olarak ifade edilebilir.

Diğer yaklaşım olan temsil edilebilirlik yanlılığında ise İslami finans yatırımcısının inancına uygun olarak verilerin İslami kurallar ile örtüşmesi durumunda aşırı reaksiyon vermeleri ile İslami finans yaklaşımının bu yönüyle örtüşmektedir.

Davranışsal finans modellerinden olan Aşırı Güvenli Yatırımcı Modeli kapsamında yatırımcılar aşırı güvenen ve yanlı kendini atfetme olarak iki grupta incelenmektedir. Bu yaklaşımlar model çerçevesinde incelendiğinde İslami finans yatırımcısından beklenmemektedir. Ancak bu durumun İslami kurallara uygunluğu konusunda emin olmakla yapılacak hareketler ile yatırım süreçlerinin yönlendirilmesi sonucunda kazanacağı düşüncesi bütünleştirilebilir. İslami kurallara uyduğu için kazandığı, uymadığı için ise başarısız olduğu düşüncesi yanlı kendini atfetme grubunun İslami finans bakımından değerlendirme şekli olarak beklenmektedir.

3.5. Katılım Bankası Müşterilerinin Yatırım Tercihlerini Etkileyen Faktörler

Katılım bankası müşterilerinin yatırım tercihlerini etkileyen faktörler ile ilgili araştırmalar yapılmıştır. Örneğin Çetin (2017) yılında Karaman ilinde faaliyet gösteren Türkiye Finans, Kuveyt Türk ve Albaraka Türk katılım bankalarının müşterilerin 258 katılımcı ile kişisel, ekonomik, psikolojik, sosyal ve kültürel eğilimleri ile satın alma tercihleri üzerinde araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda katılım bankacılığı şubelerine ulaşımın kolay olması, internet bankacılığı üzerinden işlem yapabilmenin kolay olması ve bu işlemlerden masraf alınmaması genel anlamda katılım bankacılığı ürünlerine olan talebi olumlu olarak etkilediği görüldüğü vurgulanmıştır. Bu çalışmada yatırımcının kolaylık ve fayda-maliyet kapsamında değerlendirmeler sonrasında yatırım tercihlerinin etkilenebileceği ifade edilebilir.

Mahmud (2016) tarafından yapılan çalışmada, müşterilerin katılım bankacılığını tercih etme nedenlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, Gaziantep'teki katılım bankalarının müşterisi olan 248 katılımcıdan anket yöntemi ile veri toplanmıştır. Çalışma sonucunda, müşterilerin demografik özellikleri ile katılım bankacılığını tercih etme nedenlere ilişkin görüşlerin farklılık gösterdiği belirtilmiştir.

Türkiye'deki katılım bankalarının niçin tercih edildiğinin incelenmesi İstanbul'da yer alan katılım bankacılığı müşterilerinden 423 kişiden anket yöntemi Anaç (2015) tarafından yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, katılımcıların katılım bankası

tercihlerini etkileyen en önemli faktör "Katılım bankası ve faizsiz kurum olarak imaj ve popülaritesi", "dini hassasiyetlerimin yönlendirmesi" ve "banka çalışanlarının müşterilere karşı yaklaşımı" şeklinde sıralanmıştır.

Yapılan farklı bir çalışmada, Türkiye'de katılım bankacılığı müşterilerinin tercih kriterlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda Isparta'da bulunan katılım bankalarının müşterisi olan 122 katılımcı ile anket yöntemi ile veri toplanmıştır. Çalışmanın sonucunda, katılım bankalarının tercih edilmesinde dini hassasiyet, hizmet kalitesi ve müşterilerin personelle olan yakın ilişkilerin etkili olduğu belirtilmiştir (Kılınç, 2014).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK VE YATIRIM TERCİHLERİ İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

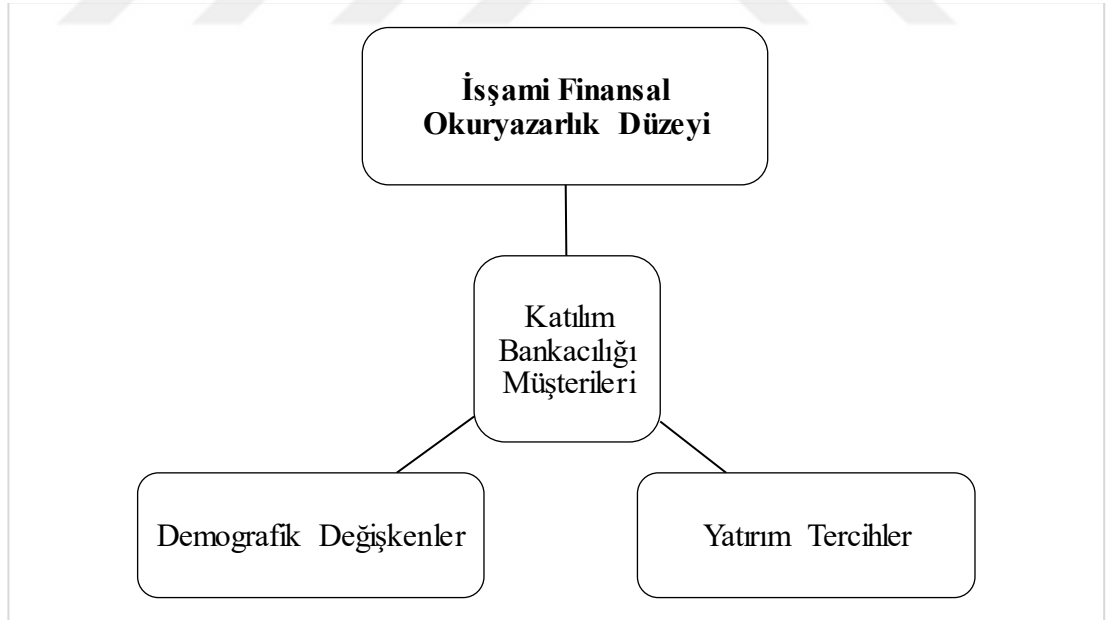
Çalışmanın bu bölümünde, İslami finansal okuryazarlık ve yatırım tercihleri üzerine bir uygulamanın detayları incelenmiştir. Bölüm özelinde, araştırmanın amacı, yöntemi, kapsamı ve örnekleme, verilerin toplanması ve analizi ile araştırmanın bulguları ve yorumlanması üzerinde durulmuştur.

4.1. Araştırmanın Amacı

Yapılan bu çalışmada, finansal okuryazarlık kavramının İslami kurallar ile birleştiği İslami finansal okuryazarlık kavramı konusundaki farkındalık düzeyleri ve bu düzeyin katılım bankacılığı kullanan bireylerde nasıl bir değişim gösterdiğinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın amacı kapsamında oluşturulan model ile değişkenler ve değişkenler arasında ilişkiler doğrultusunda elde edilen bulgular çerçevesinde yorumlamak ve önerilerde bulunulması üzerine kurgulanmıştır.

Şekil 4.1: Araştırmanın Modeli

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın amacı kapsamında nicel araştırma yöntemlerinden anket yöntemi tercih edilmiştir. Ancak kişisel verilerin korunmasına ilişkin olan yasal düzenlemelerden dolayı veriler katılımcılardan birebir görüşmelerde bu anketlerin doldurulması

şeklinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında birincil kişilerden veriler toplanması sağlanmış ve bu yöntemin seçilmesinde kolaylıkla çok sayıda veriyi toplayabilme imkanı sunması ön plandadır (Altunişik vd., 2005).

4.3. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evreni İstanbul'daki Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. ve Diğer Katılım Bankaları ile çalışan müşterilerin tamamıdır. Araştırmanın örnekleme grubu ise bu evrenden kolay örnekleme yöntemi ile ulaşılan 110 katılım bankası müşterileridir.

Araştırmaya katılım sağlayan müşterilerin demografik verilerine ilişkin bilgiler Tablo 4.3.1'de verilmiştir. Katılımcıların demografik verileri analizi sonuçları şu şekilde sıralanabilir:

- Katılımcıların büyük çoğunluğunun (%94,5) erkeklerden küçük bir kısmının (%5,5) ise kadınlardan oluştuğu görülmektedir.
- Katılımcıların %91,8'i evli, kalan %8,2'si bekârlardan oluştuğu görülmektedir.
- Katılımcıların %54,5'i 35 ile 44 yaş aralığında, %9,1'i 45 ile 54 yaş aralığında ve %36,4'ü ise 55 yaş ve üstünde olduğu görülmektedir.
- Katılımcıların %3,6'sı ilköğretim, %1,8'i ön lisans, %54,5'i lisans ve %40'ı lisansüstü eğitim mezunu olduğunu belirtmiştir.
- Katılımcıların %90,9'u özel sektörde ücretli çalışan olarak mesleğini ifade ederken diğer katılımcılar kamuda çalışan, serbest meslek gibi farklı mesleklerden olduğunu belirtmiştir.
- Katılımcıların çoğunluğunun geliri 7.500 TL üzerinde olduğu görülmektedir. Geliri en fazla olan gruplar %31,8'i 7.501 ile 10.000 TL arasında iken %58,2'sinin geliri 10.001 TL ve üstünde olduğu görülmektedir.
- Katılımcıların %21,8'i bir, %41,8'i iki, %20,9'u üç, %2,7'si dört ve %12,7'si 6 ve üstünde banka ile çalıştığını belirtmiştir.
- Katılımcıların %92,7'si bireysel hesap sahibi iken diğerleri farklı hesap türlerine sahip olduğunu belirtmiştir.
- Katılımcılara sorulan araştırma sonuçlarını öğrenmeye ilişkin soruya %55,5'i evet derken kalan %44,5'i hayır cevabı vermiştir.

Tablo 4.3.1: Katılımcıların Demografik Verileri

	Gruplar	f	%
Cinsiyet	Bay	104	94,5
	Bayan	6	5,5
Medeni Durum	Evli	101	91,8
	Bekâr	9	8,2
Yaş	35-44 yaş	60	54,5
	45-54 yaş	10	9,1
	55 yaş ve üstü	40	36,4
Eğitim Durumu	İlköğretim	4	3,6
	Ön Lisans	2	1,8
	Lisans	60	54,5
	Lisansüstü	44	40,0
Meslek	Ücretli Çalışan (Özel sektör)	100	90,9
	Ücretli Çalışan (Kamu)	5	4,5
	Serbest Meslek	2	1,8
	İşyeri Sahibi	1	,9
	Diğer	2	1,8
Gelir	1501-3000 TL	2	1,8
	3001-5000 TL	9	8,2
	5001-7500 TL	35	31,8
	10001 TL ve üstü	64	58,2
Çalışılan Banka Sayısı	1	24	21,8
	2	46	41,8
	3	23	20,9
	4	3	2,7
	6 ve üstü	14	12,7
Hesap Türü	Bireysel	102	92,7
	Diğer	8	7,3
Çalışmanın Sonucu Öğrenme	Evet	61	55,5
	Hayır	49	44,5
Toplam		110	100

4.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak kullanılan anket soruları ilgili literatürden derlenerek hazırlanmıştır. Hazırlanan anketin olduğu bölümler şu şekildedir:

- Birinci bölümde katılımcıların demografik verilerine ilişkin sorular sorulmuştur.
- İkinci bölümde finansal tutum, davranış ve İslami finansal bilgi düzeyine ilişkin sorular bulunmaktadır. Bu sorular 5'li likert tipi (1= Kesinlikle Katılmıyorum 2= Katılmıyorum, 3= Kararsızım, 4= Katılıyorum ve 5= Kesinlikle Katılıyorum) şeklindedir.
- Üçüncü bölümde ise, İslami finans prensipleri 4 farklı sorudan oluşmuştur. İslami finans ürünleri ile ilgili 3'lü likert tipi (1= Yanlış, 2= Fikrim yok ve 3= Doğru) sorudan oluşmaktadır. Katılım hesapları ile ilgili 5'li likert tipi (1= Kesinlikle Katılmıyorum 2= Katılmıyorum, 3= Kararsızım, 4= Katılıyorum ve 5= Kesinlikle Katılıyorum) 3 sorudan oluşmaktadır.
- Son bölümde ise yatırım tercihlerine ilişkin 4 farklı soru bulunmaktadır.

Anketten elde edilen veriler IBM Statistical Package for the Social Sciences 25.0 paket programında analiz edilmiştir. Analizlerde Tanımlayıcı istatistiklerin oluşturulmasında sayı, yüzde, çeyreklikler arası dağılım aralığı, ortalama, ortanca, standart sapma gibi merkezi ve yaygınlık ölçütlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca ankette elde edilen verilerin normal dağılıp dağılmadığına ilişkin çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Ayrıca sayısal parametrelerin normal değerlere uygunluğu görsel ve analitik olarak (histogram/ Shapiro-Wilk) değerlendirilmiş ve bağımsız değişkenler arasındaki farkın saptanmasında parametrik testler kullanılmıştır. Araştırmada sayısal değişkenler arasındaki korelasyonların saptanmasında ise Pearson ve Spearman Korelasyon Testlerinden yararlanılmıştır. Çalışmada p değerinin 0,05'in altında olması istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

4.5. Araştırmanın Bulguları ve Yorumlanması

Araştırma kapsamında bulunan finansal tutum, finansal davranış ve İslami finansal bilgi düzeyine ilişkin sorulara verilen cevaplara ilişkin genel bulgular Tablo 4.5.1'de verilmiştir.

Tablo 4.5.1: Katılımcıların Finansal Tutum, Finansal Davranış ve İslami Finansal Bilgi Düzeyine İlişkin Cevapları

No	Sorular	N	Ort.	Standart Sapma
FT1	Aylık giderleri kontrol etmek önemlidir.	110	4,52	1,01
FT2	Geleceğe ilişkin finansal hedefler belirlemek önemlidir.	110	4,39	1,01
FT3	Aylık düzenli tasarruf yapmak önemlidir.	110	4,36	1,04
FT4	Bugünkü paranın yönetim şekli geleceği etkileyecektir.	110	4,37	1,03
FT5	Aylık harcama planına sahip olmak ve ona uymak önemlidir.	110	4,25	1,05
FT6	Kredi kartı borcunun tamamını ödeyebilmek önemlidir.	110	4,60	1,01
FT7	Taksitli alışverişlerde, farklı taksit seçeneklerini araştırmak önemlidir.	110	3,92	1,13
FT8	Uzun vadeli hedeflere ulaşmak için düzenli yatırım yapmak önemlidir.	110	4,39	1,02
FD1	Gecikme faizi ödememek için kredi kartımı zamanında öderim.	110	4,58	1,01
FD2	Paramı en iyi şekilde yönetmek için çabalıyorum.	110	4,26	1,07
FD3	Kişisel harcamalarımı kontrollü olarak yaparım.	110	4,24	1,10
FD4	Belirlemiş olduğum uzun dönem finansal hedeflerim harcamalarımı etkilemektedir.	110	4,07	1,10
FD5	Haftalık veya aylık harcama planım vardır.	110	3,84	1,18
FD6	Bir aydan uzun bir süre giderlerimin, gelirlerimden fazla olduğu görülmüştür.	110	3,11	1,44
FD7	Bireysel finans yönetimimden memnunum.	110	4,03	1,08
FD8	Faturalarımı geciktirmeden öderim.	110	4,55	1,04
FD9	Kredi kullanırken ödeyebileceğim taksit tutarını belirlerim.	110	4,49	1,04
FD10	Taksitli alışverişlerde, farklı taksit seçeneklerini araştırırım.	110	3,91	1,19
FD11	Aylık düzenli olarak tasarruf yaparım.	110	3,95	1,18
FD12	Ev, araba vb. varlıkları satın alabilmek için tasarruf yaparım.	110	4,05	1,14
FD13	Aylık gelirim en az üç katı tutarında bir birikimi, beklenmedik durumlarda kullanabilmek için (işsizlik, iş görmemezlik vb.) bulundururum.	110	3,56	1,29
FD14	Yüksek tutarlı bir harcama yapmadan finansal durumumu gözden geçiririm.	110	4,40	1,08
FD15	İstedğim ürünü/hizmeti her hâlükârda satın alırım.	110	2,75	1,28

FD16	Finansal varlık satın alarak tasarruf yapmayı, harcama yapmaya tercih ederim.	110	3,76	1,09
İFBD1	İslami finans faizsiz bir sistemdir.	110	4,35	1,16
İFBD2	İslami finansta belirsizliğe ve aldatmaya(Garar) izin verilmez.	110	4,33	1,08
İFBD3	Kısa vadeli fiyat dalgalanmasıyla hisse senedi almak spekülasyon değildir.	110	3,21	1,40
İFBD4	Servetin korunması İslami finansın amaçlarından biridir.	110	3,75	1,34
İFBD5	İslami finans, mülkiyetine/kontrolüne sahip olunmayan bir ürünün satılmasına izin verir.	110	2,73	1,55
İFBD6	İslami finans kuruluşu kar /zarar paylaşımı esasına (Mudaraba) göre sizinle ortaklık yapabilir.	110	4,32	1,13
İFBD7	Mudaraba işleminde, doğacak zararlardan yalnızca sermaye sağlayan taraf sorumludur.	110	2,66	1,49
İFBD8	İslami finans kuruluşu kar/zarar paylaşımı esasına (Müşareke) göre borç verebilir.	110	4,14	1,23
İFBD9	Müşareke işleminde 100.000TL yatırım yapan yatırımcının başlangıç yılından itibaren her yıl 10.000TL karı olması gerektiğini belirtme hakkı vardır.	110	2,60	1,39
İFBD10	İslami finans kuruluşu finansal kiralama işlemi (İcara) yapabilir.	110	4,43	1,05
İFBD11	İcara işleminde kiralanan varlık genellikle kiralayanda kalır.	110	4,10	1,24
İFBD12	İslami finans kuruluşu ticari işlemleri finanse (Murabaha) edebilir.	110	4,39	1,13
İFBD13	İslami finans kuruluşu hâlihazırda var olmayan ve gelecekte üretilecek bir malı satabilir.	110	3,12	1,65
İFBD14	İslami finans kuruluşları yardım amaçlı borç (Karz-ı Hasen) verebilir.	110	4,35	1,15
İFBD15	İstisna işleminin geçerli olması için fiyatın baştan sabitlenmiş olması gerekmektedir.	110	4,05	1,22
İFBD16	Karz-ı hasende, borçlu sadece başlangıçtaki borç tutarını ödemekle yükümlüdür.	110	4,29	1,24
KH1	Katılım bankalarının zarar etmesinin mümkün olmadığını düşünüyorum.	110	2,15	1,30
KH2	Katılım bankaları, katılım hesabına para yatıran müşterilerine kar garantisi vermektedir.	110	1,64	1,00
KH3	Katılım bankalarının, katılım hesaplarına dağıttıkları gelirlere faiz denmektedir.	110	1,53	1,08

Katılımcıların finansal tutum (FT), finansal davranış (FD), İslami finans bilgi düzeyi (İFBD) ve katılım hesaplarına (KH) ilişkin sorularına verdikleri cevaplar analiz edildiğinde şu bulgulara ulaşılmıştır:

- Finansal tutum sorularından “Kredi kartı borcunun tamamını ödeyebilmek önemlidir” ifadesi katılımcılar tarafından (4,6) aldığı puan ile kesinlikle

katıldıkları soru olarak öne çıkarken, “Taksitli alışverişlerde, farklı taksit seçeneklerini araştırmak önemlidir” ifadesi katılıyorum seviyesinde bir puan (3,92) almıştır.

- Finansal davranış sorularından “Gecikme faizi ödememek için kredi kartımı zamanında öderim” ifadesi katılımcılardan (4,58) aldığı puan ile kesinlikle katılıyorum seviyesindedir. Ayrıca katılımcılardan “İstedğim ürünü/hizmeti her hâlükârda satın alırım” sorusu kararsızım seviyesinde bir puan (2,75) almıştır.
- İslami finans bilgi düzeyi sorularından “İslami finans kuruluşu finansal kiralama işlemi (İcara) yapabilir” sorusu 4,43 ile kesinlikle katılıyorum, “Müşareke işleminde 100.000TL yatırım yapan yatırımcının başlangıç yılından itibaren her yıl 10.000TL karı olması gerektiğini belirtme hakkı vardır” sorusu 2,6 puan ile kararsızım seviyesinde ortalamaya sahiptir.
- Katılım hesapları ile ilgili sorulardan “Katılım bankalarının zarar etmesinin mümkün olmadığını düşünüyorum” sorusu 2,15 ile kararsızım, “Katılım bankalarının, katılım hesaplarına dağıttıkları gelirlere faiz denmektedir” katılmıyorum seviyesinde ortalamaya sahip olduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamında katılımcılara sorulan İslami finans prensiplerine ilişkin soruya verilen cevaplara ilişkin sorular analiz edildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- “Varsayalım ki 50.000 TL’ye katılım bankasından finansman sağlayarak bir araç satın alacaksınız. Bu işlem neticesinde taksitler halinde katılım bankasına 53.000 TL geri ödeyeceksiniz. (dosya masrafı vb. giderler hariç) Anapara üzeri ödeyeceğiniz bu miktarın mahiyeti sizce nedir?” sorusuna katılımcıların 101’inin katılım bankası karı olarak cevaplandığı, 4’ünün faiz, 4’ünün enflasyon farkı ve 1’inin fikrim yok olarak cevaplandığı görülmüştür.
- “Düşünün ki 100.000 TL’niz var ve bu parayı yatırımcılık yönü çok kuvvetli olan ancak hiç sermayesi olmayan bir arkadaşınıza mudarebe akdi (bir kişinin sermaye diğer kişinin emek şeklinde ortak olduğu akit) çerçevesinde veriyorsunuz ve bu iş neticesinde kar elde ediyorsunuz. Sizce bu kar taraflar arasında ne şekilde dağıtılır?” sorusuna katılımcıların 101’i başta anlaşılan orana göre, 6’sı fikrim yok, 2’si o günkü faiz oranına göre ve 1’i karın tamamı işi yapanın olur şeklinde cevaplandığı görülmüştür.

- “Katılım bankaları her hangi bir mala ihtiyaç duyan ancak malı almaya yeterli parası olmayan müşterisinin ihtiyacını gidermek için sizce aşağıdaki yöntemlerden hangisini uygulamaktadırlar?” sorusuna katılımcıların 103’ü peşin alıp müşteriye satma, 3’ü faizli kredi verme, 2’si fikrim yok, 1’i hibe olarak verme ve 1’i ihtiyaç kredisi verme şeklinde cevaplandırmıştır.
- “Varsayalım ki girişimci bir arkadaşınızla 10’ar bin lira ortaya koyarak ortak oluyorsunuz. Ancak işi arkadaşınız yürüttüğü için elde edilen karın %30’u sizin, %70’i arkadaşınızın olması konusunda anlaşıyorsunuz. Bir yılsonunda 1.000 lira kar elde ederseniz size düşen kar miktarı kaç lira olur?” sorusuna katılımcıların 98’i 300, 4’ü 70, 4’ü fikrim yok, 3’ü 700 ve 1’i 100 olarak cevaplandırmıştır.

Katılımcıların cevapları genel olarak değerlendirildiğinde İslami finans prensipleri ile ilgili bilgi düzeylerinin yüksek olduğu ifade edilebilir. Katılımcılar tarafından İslami finans ürünleri ile ilgili sorulara verilen cevapların genel analiz sonuçları Tablo 4.5.2’de verilmiştir.

Tablo 4.5.2: Katılımcıların İslami Finans Ürünleri ile İlgili Cevapları

No	Sorular	N	Ort.	Standart Sapma
FU1	Murabaha, malın maliyetinin müşteriye bildirilmeden üzerine kar eklenerek satılması demektir.	110	1,65	0,91
FU2	Para peşin mal veresiye satım akdine selem denmektedir.	110	2,56	0,60
FU3	Sukuk, ticari bir varlığın menkul kıymetleştirilerek sertifikalar aracılığıyla satılmalıdır.	110	2,75	0,56
FU4	Mudarebe, bir taraftan sermaye, diğer taraftan işletme şeklindeki ortaklıklardır.	110	2,77	0,52
FU5	İslami sigortacılığın diğer adı tekalüf sigortacılığıdır.	110	2,68	0,63
FU6	İslami sigortacılıkta primler gönüllülük esasına göre toplanmaktadır.	110	2,11	0,90
FU7	Müşareke sadece bir tarafın sermayeye katıldığı ortaklık türüdür.	110	2,13	0,88
FU8	Finansal kiralama, bir malın leasing şirketi tarafından alınıp, yatırımcıya bir dönem kiralanmasıdır.	110	2,73	0,63
FU9	İstisna’, üretilmesi talep edilen ancak nitelikleri belli olmayan eserlerin satışı üzerine kurulan bir akittir.	110	2,45	0,71

Katılımcıların İslami finans ürünlerine (FU) ilişkin sorularına verdikleri cevaplar analiz edildiğinde şu bulgulara ulaşılmıştır:

- Katılımcılar tarafından “Mudarebe, bir taraftan sermaye, diğer taraftan işletme şeklindeki ortaklıklardır” sorusuna 2,77 puan ile doğru düzeyinde, “Murabaha, malın maliyetinin müşteriye bildirilmeden üzerine kar eklenerek satılması demektir” sorusuna 1,65 puan ile fikrim yok seviyesinde ortalama ile cevap vermişlerdir.

Araştırma kapsamında katılımcılara sorulan yatırım tercihlerine ilişkin soruya verilen cevaplara ilişkin sorular analiz edildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- “Aşağıdaki tasarruf yöntemlerinden hangisini kullanırsınız?” sorusuna katılımcıların 15’inin finansal yatırım ürünleri satın alırım (Hisse senedi, tahvil, yatırım ortaklıkları vb.), 75’i katılım bankası hesabımda biriktiririm, 4’ü nakitleri evde veya cüzdanımda biriktiririm, 3’ü vadeli banka hesabımda biriktiririm ve 13’ü vadeli banka hesabımda biriktiririm şeklinde cevaplamıştır.
- “Emekliliğinizi nasıl finanse edeceksiniz?” sorusuna katılımcıların 58’i bireysel emeklilik sistemim var, 45’i devlet emekli aylığından, 5’i finansal veya finansal olmayan varlıkların satışından ve 2’si sizi destekleyen aile bireylerinize güvenerek şeklinde cevaplandırmıştır.
- “Gelirinizin kendi yaşam masraflarınızı karşılamadığı zamanlarda bu durumdan kurtulmak için aşağıdakilerden hangisini tercih edersiniz?” sorusuna katılımcıların 7’si bankadan veya bir tanıdığımdan borç alırım, 4’ü fazla mesai yapar ekstra para kazanırım, 87’si harcamaları kısırım, daha az harcarım, ya da olmadan idare ederim, 9’u katılım bankasına başvururum ve 3’ü kendime ait bir şey satarım şeklinde cevaplandırmıştır.
- “Finansal yatırımlarınızda aşağıdaki ifadelerden hangisi ilginizi çeker” sorusuna katılımcıların 51’i yatırımınızı kaybetme riskinin düşük olduğu ortalama bir getiri elde etme, 24’ü yatırımınızı kaybetme riskinin bulunmadığı düşük bir getiri elde etme, 25’i yatırımınızı kaybetme riskinin ortalama düzeyde olduğu iyi bir getiri elde etme ve 10’u yüksek bir getiri elde etme (Bu seçenekte yüksek bir getiri sağlama olasılığının yanı sıra kaybetme olasılığı da yüksektir) şeklinde cevaplandırmıştır.

Katılımcıların finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesaplarına ilişkin toplam puanları ile cinsiyet, medeni

durum, yaş, banka sayısı ve hesap türü demografik verilerine göre farklılaşmasına ilişkin bağımsız örneklem T testi ve ANOVA testi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Katılımcıların finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesaplarına ilişkin toplam puanları ile cinsiyet arasındaki bağımsız örneklem t testi analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 4.5.3’de verilmiştir. Tablo 4.5.3’e göre finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesaplarına ilişkin toplam puanları ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 4.5.3: Katılımcıların Finansal Tutum, Finansal Davranış, İslami Finans Bilgi Düzeyi, İslami Finans Ürünleri ve Katılım Hesaplarına İlişkin Toplam Puanları İle Cinsiyet Arasındaki Bağımsız Örneklem T Testi

	Grup	n	Ort.	ss	t	df	p
Finansal Tutum	Erkek	104	34,8750	7,71543	,380	108	,704
	Kadın	6	33,6667	3,14113			
Finansal Davranış	Erkek	104	63,7596	13,46516	,637	108	,525
	Kadın	6	60,1667	12,68726			
İslami Finans Bilgi Düzeyi	Erkek	104	60,4808	14,42354	-,946	108	,346
	Kadın	6	66,1667	11,75443			
İslami Finans Ürünleri	Erkek	104	21,8654	3,32118	,383	108	,702
	Kadın	6	21,3333	2,94392			
Katılım Hesapları	Erkek	104	5,2404	2,59385	-1,099	108	,274
	Kadın	6	6,5000	4,72229			

Katılımcıların finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesaplarına ilişkin toplam puanları ile medeni durum arasındaki bağımsız örneklem t testi analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 4.5.4’de verilmiştir. Tablo 4.5.4’e göre finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesaplarına ilişkin toplam puanları ile medeni durum arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 4.5.4: Katılımcıların Finansal Tutum, Finansal Davranış, İslami Finans Bilgi Düzeyi, İslami Finans Ürünleri ve Katılım Hesaplarına İlişkin Toplam Puanları İle Medeni Durum Arasındaki Bağımsız Örneklem T Testi

	Grup	n	Ort.	ss	t	df	p
Finansal Tutum	Evli	101	34,6634	7,75536	-,678	108	,499
	Bekâr	9	36,4444	4,30439			
Finansal Davranış	Evli	101	63,3366	13,59873	-,594	108	,554
	Bekâr	9	66,1111	11,16293			
İslami Finans Bilgi Düzeyi	Evli	101	60,0990	14,55851	-1,715	108	,089
	Bekâr	9	68,5556	8,03292			
İslami Finans Ürünleri	Evli	101	21,8317	3,41195	-,050	108	,960
	Bekâr	9	21,8889	1,45297			
Katılım Hesapları	Evli	101	5,2970	2,79837	-,154	108	,878
	Bekâr	9	5,4444	1,94365			

Katılımcıların finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesaplarına ilişkin toplam puanları ile hesap türü arasındaki bağımsız örneklem t testi analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 4.5.5’de verilmiştir. Tablo 4.5.5’e göre finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesaplarına ilişkin toplam puanları ile hesap türü arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 4.5.5: Katılımcıların Finansal Tutum, Finansal Davranış, İslami Finans Bilgi Düzeyi, İslami Finans Ürünleri ve Katılım Hesaplarına İlişkin Toplam Puanları İle Hesap Türü Arasındaki Bağımsız Örneklem T Testi

	Grup	n	Ort.	ss	t	df	p
Finansal Tutum	Bireysel	102	34,6863	7,77019	-,609	108	,544
	Diğer	8	36,3750	3,15945			
Finansal Davranış	Bireysel	102	63,5588	13,79236	-,013	108	,989
	Diğer	8	63,6250	6,96804			
İslami Finans Bilgi Düzeyi	Bireysel	102	60,6569	14,61350	-,350	108	,727
	Diğer	8	62,5000	10,05698			
İslami Finans Ürünleri	Bireysel	102	21,8431	3,29940	,077	108	,939
	Diğer	8	21,7500	3,41216			
Katılım Hesapları	Bireysel	102	5,2843	2,76605	-,338	108	,736
	Diğer	8	5,6250	2,38672			

Katılımcıların finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesaplarına ilişkin toplam puanları ile yaş arasında ANOVA

testi analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 4.5.6’da verilmiştir. Tablo 4.5.6’ya göre finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesaplarına ilişkin toplam puanları ile yaş arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 4.5.6: Katılımcıların Finansal Tutum, Finansal Davranış, İslami Finans Bilgi Düzeyi, İslami Finans Ürünleri ve Katılım Hesaplarına İlişkin Toplam Puanları İle Yaş Arasındaki ANOVA Testi

			KT	Sd	KO	F	p
Finansal Tutum	35-44 yaş	Gruplar Arası	114,158	2	57,079	1,005	,369
	45-54 yaş	Grup İçi	6074,833	107	56,774		
	55 yaş ve üstü	Toplam	6188,991	109			
Finansal Davranış	35-44 yaş	Gruplar Arası	249,846	2	124,923	,692	,503
	45-54 yaş	Grup İçi	19303,208	107	180,404		
	55 yaş ve üstü	Toplam	19553,055	109			
İslami Finans Bilgi Düzeyi	35-44 yaş	Gruplar Arası	704,508	2	352,254	1,745	,180
	45-54 yaş	Grup İçi	21597,683	107	201,848		
	55 yaş ve üstü	Toplam	22302,191	109			
İslami Finans Ürünleri	35-44 yaş	Gruplar Arası	25,455	2	12,727	1,178	,312
	45-54 yaş	Grup İçi	1155,600	107	10,800		
	55 yaş ve üstü	Toplam	1181,055	109			
Katılım Hesapları	35-44 yaş	Gruplar Arası	3,708	2	1,854	,245	,783
	45-54 yaş	Grup İçi	809,783	107	7,568		
	55 yaş ve üstü	Toplam	813,491	109			

Tablo 4.5.7: Katılımcıların Finansal Tutum, Finansal Davranış, İslami Finans Bilgi Düzeyi, İslami Finans Ürünleri ve Katılım Hesaplarına İlişkin Toplam Puanları İle Banka Sayısı Arasındaki ANOVA Testi

			KT	Sd	KO	F	p
Finansal Tutum	1	Gruplar Arası	274,117	4	68,529	1,217	,308
	2	Grup İçi	5914,873	105	56,332		
	3	Toplam	6188,991	109			
	4						
	6 ve üstü						
Finansal Davranış	1	Gruplar Arası	948,918	4	237,230	1,339	,260
	2	Grup İçi	18604,136	105	177,182		
	3	Toplam	19553,055	109			
	4						
	6 ve üstü						
İslami Finans Bilgi Düzeyi	1	Gruplar Arası	2143,152	4	535,788	2,791	,030
	2	Grup İçi	20159,039	105	191,991		
	3	Toplam	22302,191	109			
	4						
	6 ve üstü						
İslami Finans Ürünleri	1	Gruplar Arası	67,790	4	16,947	1,598	,180
	2	Grup İçi	1113,265	105	10,603		
	3	Toplam	1181,055	109			
	4						
	6 ve üstü						
Katılım Hesapları	1	Gruplar Arası	65,339	4	16,335	2,293	,064
	2	Grup İçi	748,152	105	7,125		
	3	Toplam	813,491	109			
	4						
	6 ve üstü						

Katılımcıların finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesaplarına ilişkin toplam puanları ile banka sayısı arasında

ANOVA testi analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 4.5.7’de verilmiştir. Tablo 4.5.7’de göre finansal tutum, finansal davranış, İslami finans ürünleri ve katılım hesaplarına ilişkin toplam puanları ile banka sayısı arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Ancak İslami finans bilgi düzeyi ile banka sayısı arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Bu farklılaşmaya ilişkin Scheffe testi analizi sonucunda, 4 banka sayısı ile diğer banka sayısı ile çalışan katılımcılar arasında farklılaşma olduğu görülmüş ve bu diğer banka sayıları lehine şeklinde ifade edilebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Katılım bankacılığı sistemi gelişmekte olan bir sektör olarak farkındalığı geleneksel bankalara göre düşük düzeydedir. Dünyada ve Türkiye'deki Müslüman nüfus düşünüldüğünde, İslami kuralların esas alındığı katılım bankacılığının bankacılık sektöründeki payını daha da artıracığı ve geleneksel bankacılık sistemine alternatif olabilecektir. Bu bağlamda İslami finansal okuryazarlık seviyesi, davranışsal finans tutumuna sahip bireylerin yatırım tercihini daha geniş kapsamda etkileyecektir.

İslami finansal okuryazarlık kavramı konusundaki farkındalık düzeyleri ve bu düzeyin katılım bankacılığı müşterilerinin yatırım tercihlerini nasıl etkilediği bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında nicel araştırma yöntemlerinden anket yöntemi kullanılarak katılımcılar ile birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İstanbul'daki katılım bankacılığı müşterilerinden 110 katılımcı ile gerçekleştirilen çalışma kapsamında elde edilen veriler analiz edilmiş ve demografik veriler ile farklılaşp farklılaşmadığına SPSS paket programında bağımsız örneklem T testi ve ANOVA testleri ile analiz edilmiştir.

Çalışmanın sonucunda, katılımcıların finansal tutum, finansal davranış, İslami finans bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri ve katılım hesaplarına ilişkin toplam puanları ile cinsiyet, medeni durum, hesap türü, yaş ve banka sayısı (İslami finans bilgi düzeyi hariç) arasında anlamlı farklılaşma görülmemiştir. Katılımcıların cevapları değerlendirildiğinde İslami finans bilgi düzeyi ile banka sayısı arasında anlamlı farklılaşma görülmüştür. İslami finans okuryazarlığı yüksek olan katılım bankaları müşterilerinin banka sayısı özelliklerinde daha az bankayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, İslami finansal okuryazarlığı yüksek olan katılım banka müşterileri yatırım tercihlerini faizsiz enstrümanlara değerlendirdikleri genel olarak ifade edilebilir.

Genel olarak katılımcıların İslami finansal okuryazarlıklarının yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum literatürdeki çalışmalardan bazıları ile farklılaşırken bazı çalışmaların sonuçları ile örtüşmektedir. Bunda araştırmanın örnekleminin katılım bankacılığı müşterisi olup olmamalarının etkili olduğu ifade edilebilir.

Türkiye'de her geçen gün teknolojik ve sistem alt yapısını geliştiren katılım bankacılığı, toplumun İslami finans okuryazarlığı düzeyinin artması ile geleneksel bankacılık içerisindeki payını artırarak ciddi bir alternatif bankacılık faaliyetleri

sunarak güçlenecektir. Bu bağlamda bu güçlenmeyi etkileyecek en önemli faktörün başında da İslami finans okuryazarlık yetkinliğinin topluma kazandırılmasının olduğunu ifade edebiliriz.

KAYNAKÇA

- Altunişik, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yildirim, E. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Adapazarı: Sakarya Kitabevi.
- Abdulrahim, S. H., Rosemaliza, A.R. ve Hamed, A.B. (2016). Islamic financial literacy and its determinants among university students: An exploratory factor analysis. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(7S).
- Adeleke, T. (2013). *The effects of gender and gender role on the financial literacy of college students*. (Master's thesis). <https://shareok.org/bitstream/handle> [21 Nisan 2019].
- Agnello, M. F. & Lucey, T. (2008). Toward a Critical Economic Literacy: Preparing K-12 Learners to be Economically Literate Adults, In D. E. Lund & P. R. Carr (Eds.), *Doing Democracy: Striving for Political Literacy and Social Justice*. New York.
- Ahmed, S. (2006). *Islamic Banking: Finance and Insurance: A Global Overview*. AS Noordeen, Kuala Lumpur, Malaysia.
- Akın, C. (1986). *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*. İstanbul: Kayınhan Yayınevi.
- Akyazı E. (2003). *Organizasyonel karar destek sistemleri ve organizasyonel kararlarda bilişim sistemlerinin uygulanmasına ilişkin bir araştırma* (Doktora Tezi). Gedik Üniversitesi, İstanbul.
- Alper, D., & Anbar, A. (2011). Proje Değerlemede Karar Ağacı Analizi ve Reel Opsiyon Yaklaşımının Karşılaştırılması. *Paradoks: The Journal of Economics, Sociology & Politics*, 7(1): 47-66.
- Al-Tamimi, H. ve Bin Kalli, A. (2009). Financial Literacy and Investment Decisions of UAE Investors. *The Journal of Risk Finance*, 10(5): 500-516.
- Anaç, T. (2015). *Bireysel müşterilerin katılım bankacılığını tercih etmesini etkileyen faktörler üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Ankara.
- Anbar, A., & Alper, D. (2015). *Yatırım Projeleri Analizi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Antara, P. M., Musa, R. ve Hassan, F. (2016). Bridging Islamic Financial Literacy and Halal Literacy: The Way Forward in Halal Ecosystem. *Procedia Economics and Finance*, 37: 196-202.

- APEC (2014). Guidebook on Financial and Economic Literacy in Basic Education, (Edit. Wang Yan). Human Resources Development Working Group. China. <https://www.apec.org/> [21 Nisan 2019].
- Armağan, S. (2007). *Kar dağıtım politikalarının bireysel yatırımcı kararları üzerine etkileri ve bir uygulama* (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Atılğan E. S. (2011). *Karayollarında meydana gelen trafik kazalarının karar ağaçları ve birliktelik analizi ile incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Ayvalı, A. (2014). *Bireysel yatırımcı profili ve yatırımcı tercihleri üzerine bir araştırma: bartın ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi, Bartın.
- Barber, B. M., & Odean, T. (1999). The Courage of Misguided Convictions. *Financial Analysts Journal*, 55(6): 41-55.
- Barberis, N., Shleifer, A., & Vishny, R. (1998). A Model of Investor Sentiment. *Journal of financial economics*, 49(3): 307-343.
- Bayazıt Hayta, A. (2011). *Aile Finans Sistemi İlişkileri: Finansman Yönetimi, Finansal Okuryazarlık, Finansal Eğitim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bayındır, S. (2005). *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Bayram, S. S. (2010) *Finansal okuryazarlık ve para yönetimi davranışları: anadolu üniversitesi öğrencileri üzerine uygulama* (Yüksek Lisans Tezi) Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Bekereci, N. E. (2018). *İslami finansal okuryazarlık: kahramanmaraş sütçü imam üniversitesinde bir alan araştırması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş, Türkiye.
- Béres, D., & Huzdik, K. (2012). Financial Literacy and Macro-economics. *Public Finance Quarterly*, 57(3): 298-312.
- Biancone, P. P. ve Radwan, M. (2014). Sharia Compliant “Possibility for Italian SMEs”. *European Journal of Islamic Finance*, (1): 1-9.
- Biçer, E. B. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık ile İlgili Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi/Evaluation of University Student’s Financial Literacy Related to Attitudes and Behavior. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4): 1519-1533.

- Böyükaslan, A. (2012). *Bireysel yatırımcıları finansal yatırım kararına yönlendiren faktörlerin davranışsal finans açısından incelenmesi: afyonkarahisar örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Capuano, A. ve Ramsay, I. (2011). *What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioural Economics, Financial Literacy Project*, Research Report, The University of Melbourne.
- Chen, H. ve Volpe, R. (2002). Gender Differences in Personal Financial Literacy among College Students. *Financial Services Review*, 11: 289–307.
- Chen, Y. ve Sun (2003). Age Differences in Financial Decision-Making: Using Simple Heuristics. *Educational Gerontology*, 29: 627–635.
- Civan, M. (2007). *Sermaye Piyasası Analizleri ve Portföy Yönetimi*, 1. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çelik, İ. (2016). İslâm Finans Sisteminin Geleceğinin Aksiyomları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 49: 159-182.
- Çetin, M. A. (2017). *Satın alma davranışlarını etkileyen faktörlerin tüketici tercihlerine etkisi: katılım bankacılığı araçları üzerine bir araştırma karaman ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). KTO Karatay Üniversitesi, Konya.
- Çetinkaya A. (2007). Kurumsal İletişim Çerçevesinde Karar Destek Sistemleri ve Portal Yönetimi (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Daniel, K., Hirshleifer, D., & Subrahmanyam, A. (1998). Investor Psychology And Security Market Under-And Overreactions. *The Journal of Finance*, 53(6): 1839-1885.
- Dayananda, D., Irons, R., Harrison, S., Herbohn, J., & Rowland, P. (2002). *Capital Budgeting: Financial Appraisal of Investment Projects*. Cambridge University Press.
- Dilek, S., Küçük, O., & Eleren, A. (2016). Kastamonu Üniversitesi Öğrencilerinin Ekonomi Okuryazarlığı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7): 1865-1878.
- Dredge, J. (2007). *Financial Capability Conference-Financial Education in the Workplace: Make The Most of Your Money*, European Commission, Financial Services Authority.

- Durmuş, M. E., & Yardımcıoğlu, F. (2018). İlahiyat Öğrencileri Ne Kadar İslami Finans Okuryazarı?. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(1): 167-183.
- Elmas, B. (2010). *Hisse senedi yatırımcılarının davranışsal özellikleri bireysel yatırımcıya yönelik bir araştırma* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Er, B., Mutlu, M., & Şahin, Y. E. (2015, October). Daha Bilgili, Daha Doğru: İslami Finans Okuryazarlığı Üzerine Bir Araştırma. In *International Congress on Islamic Economics and Finance* (pp. 5-24).
- Er, F., Temizel D., Özdemir A. ve Sönmez H. (2015). Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4): 113-126.
- Ercan, R. D. (2019). Davranışsal Finans ve Finansal Krizler Arasındaki İlişki (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Erden, B. ve Yanık, R. (2019). Katılım Bankalarının Faizsiz Bankacılık Prensiplerine Göre Denetimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *International Journal of Academic Value Studies*, 5(1): 186-198.
- Ergün, B., Şahin, A. ve Ergin, E. (2015). Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 34(7): 847-864.
- Ernst and Young (2012). Global Demand for Sukuk to Reach Us \$900b by 2017. <https://www.ey.com/sg/en/newsroom/news-releases/ey-news-releases-2012> [21 Nisan 2019].
- Ersoy, A. (2015). İslam İktisadı ve İktisadi Yapısı: İnsan Merkezli Fitri İktisat ve İktisadi Yapısı . *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi* , 37 - 64.
- Farris, P. J. (2007). *Elementary and Middle School Social Studies an Interdisciplinary, Multicultural Approach*. Illinois: Waveland.
- Gökmen, K. (2012). *Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Hiperlink.
- Güler, E. (2015). *Hane halkının finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi üzerine bir araştırma: Sakarya ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Gülpınar, V. (2008). Avrupa Birliği Ülkeleri ile Türkiye'nin Ekonomik Göstergelerinin Karar Ağacı Yöntemi ile Karşılaştırılması (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Harrison, A., Schug, M. ve Clark, J. R. (2009). Recent Trends and New Evidence in Economics and Finance Education. *Journal of Economics and Finance Education*, 8(1).
- Hearn, B., Piesse, J. ve Strange, R. (2012). Islamic Finance and Market Segmentation: Implications for the Cost of Capital. *International Business Review*, 21(1): 102-113.
- Homan, H. S. (2015). Comparative Study of Student Financial Literacy and its Demographic Factors. Paper presented at the First International Conference on Economics and Banking (ICEP15'). <http://atlantis-press.com> [21 Nisan 2019].
- Hong, H., & Stein, J. C. (1999). A Unified Theory of Underreaction, Momentum Trading, and Overreaction in Asset Markets. *The Journal of Finance*, 54(6): 2143-2184.
- Hung, A., Parker, A. M., & Yoong, J. (2009). Defining and Measuring Financial Literacy. UK: RAND Labor and Population.
- Huston, S. J. (2010). Measuring Financial Literacy. *The Journal of Consumer Affairs*, 44(2): 296-316.
- İnan, A. (2010). *Bireysel yatırımcıların yatırım tercihlerinin analitik hiyerarşi prosesi ile değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- İSEDAK (2018). Ulusal ve Küresel İslami Finans Mimarisi: İslam Ülkeleri için Sorunlar ve Muhtemel Çözümler. <http://islamiktisadi.net/index.php/2018/11/19/ulusal-ve-kuresel-islami-finans-mimarisi-rapor/> [21 Nisan 2019].
- İslam İktisadı.net (2019). Ortak Küme: Akıllı Sözleşmeler ve İslami Finans. <http://islamiktisadi.net/index.php/2018/10/28/ortak-kume-akilli-sozlesmeler-ve-islami-finans/> [21 Nisan 2019].
- Karadeveci Z. B. (2004). *Kriz ortamında turizm işletmelerinde risk yönetimi ve finansal kararlar* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Kılıç, Y., Ata H. A. ve Seyrek İ.H. (2015). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma, *The Journal of Accounting and Finance*, April.

- Kılınç, Ö. F. (2014). *Türkiye'de katılım bankacılığı ve müşteri tercih kriterleri üzerine bir uygulama: isparta ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Kıyılar, M., & Akkaya, M. (2016). *Davranışsal Finans*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Korkmaz, T., & Ceylan, A. (2007). *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Köse A. (2004). Çok Amaçlı Karar Alma Yöntemleri ve Türk Sigorta Sektörüne Yönelik Bir Uygulama (Doktora Tezi). Marmara Üniversite, İstanbul.
- Küçüksille, E. (2004). *Optimal portföy oluşturmaya davranışsal bir yaklaşım* (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Luksander, A., Beres, D., Huzdik, K. ve Nemeth, E. (2014). Analysis of the Factors that Influence the Financial Literacy of Young People Studying in Higher Education. *Public Finance Quarterly*: 220-241.
- Lusardi, A. (2008). Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice?, <http://www.nber.org/papers/w14084.pdf> [21 Nisan 2019].
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2007). Financial Literacy and Retirement Preparedness: Evidence and Implications For Financial Education. *Business economics*, 42(1): 35-44.
- Lusardi, A., Mitchell, O. S., & Curto, V. (2010). Financial Literacy among the Young. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2): 358–380.
- Mahmud, F. (2016). *Türkiye'de Müşterilerin Katılım Bankacılığını Tercih Etme Nedenleri* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Mason, C. L., & Wilson, R. (2000). *Conceptualising Financial Literacy*. Loughborough: Loughborough University.
- Miller, S. L. (1988). *Economic Education for Citizenship*. Bloomington, India: Social Studies Development Center, Indiana University.
- Miller, S. L. ve VanFossen, P. J. (2008). *Recent Research on The Teaching and Learning of Precollegiate Economics*. In, L. Levstik and C. Tyson (Eds.), *Handbook of Research in Social Studies Education* (284-306). New York: Routledge.
- Mimoza M. (2013). *Finansal kararların incelenmesi: arnavutluk'taki firmalar üzerinde bir uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Mottola, G. R. (2013). In Our Best Interest: Women, Financial Literacy, and Credit Card Behavior, 6(2).
- Niederjohn, M. S., Schug M. C. & Wood, W. C. 2013. The Case for Teaching Economics in American History: Assessment and the Economic Way of Thinking. *Journal of Private Enterprise, The Association of Private Enterprise Education*, 29: 101-109.
- OECD (2013). Advancing National Strategies for Financial Education: A Joint Publication by Russia's G20 Presidency and the OECD. https://www.oecd.org/finance/financialeducation/G20_OECD_NSFinancialEducation.pdf [21 Nisan 2019].
- OECD (2015). National strategies for financial education OECD/INFE Policy Handbook. <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/National-Strategies-FinancialEducation-Policy-Handbook.pdf> [21 Nisan 2019].
- Özçelik, H. (2018). *Bireysel yatırımcıların finansal yatırım tercihlerinin davranışsal finans açısından değerlendirilmesi: istanbul ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Paramı Yönetebiliyorum (2017). Çiftçiler için Finansal Okuryazarlık. <https://habitatderneği.org/projelerimiz/parami-yonetebiliyorum/> [21 Nisan 2019].
- Remund, D. L. (2010). Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. *Journal of consumer affairs*, 44(2): 276-295.
- Robb, C., A. ve Woodyard, A. S. (2011). Financial Knowledge and Best Practice Behavior. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 22(1): 60-70.
- Robbins L. (1945). *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science*. London: MacMillan and Co. <https://is.muni.cz/el/1423/jaro2013/HEN444/um/Robbins1932.pdf> [21 Nisan 2019].
- Sakarya, Ş., & Aytakin, S. (2013). İMKB'de İşlem Gören Mevduat Bankalarının Performansları ile Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin Ölçülmesi: PROMETHEE Çok Kriterli Karar Verme Yöntemiyle Bir Uygulama. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(2): 99-109.

- Saraç, M., & Kahyaoğlu, M. B. (2011). Bireysel Yatırımcıların Risk Alma Eğilimine Etki Eden Sosyo-Ekonomik ve Demografik Faktörlerin Analizi. *Journal of BRSA Banking & Financial Markets*, 5(2): 135-157.
- Sargül, H. (2014). A Survey of Financial Literacy Among University Students. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*: 207-224.
- Satoğlu, S. (2014). *Bireysel yatırımcıları koruma aracı olarak finansal okuryazarlık ve türkiye uygulaması* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Schug, M. C. (1996). Teaching Economic Reasoning to Children. *Children's Social and Economics Education*, 1(1): 79–88.
- Schug, M. ve Hagedorn, E. (2005) The Money Savvy Pig™ Goes to the Big City: Testing the Effectiveness of an Economics Curriculum Four Young Children. *The Social Studies*, 96(2): 68-71.
- Sermaye Piyasası Kurulu (2015). 4'üncü İSEDAK Sermaye Piyasası Düzenleyicileri Forumu İstanbul'da Yapıldı. <http://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/20151120/0> [21 Nisan 2019].
- SERPAM (2013). İslamî Finans. [http://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=islami_finans\[1\].pdf](http://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=islami_finans[1].pdf) [21 Nisan 2019].
- Shleifer, A. (2000). *Inefficient Markets: An Introduction to Behavioural Finance*. OUP Oxford.
- Tağtekin, Ö. (2016). Fiziki altın ve altına dayalı yatırım araçlarına yönelik yatırımcı davranışına ilişkin bir uygulama (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- TCMB (2011). *Dünyada ve Türkiye'de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*. TCMB, Ankara.
- TCMB. (2015). Bülten. Sayı 37.
- Temizel, F. (2010). *Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Temizel, F., & Meriç, E. (2008). İMKB'de Hisse Senedi Fiyatlarının Gün İçi Yapılarına Dayalı Alternatif Bir Yatırım Stratejisi Önerisi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (39): 128-141.
- TKBB (2014). Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları,

<http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Finansal-Egitim-Strateji-ve-Eylem-Planlari.pdf> [21 Nisan 2019].

- TKBB (2020). Banka Genel Bilgileri, <https://www.tkbb.org.tr/banka-genel-bilgileri> [20 Mayıs 2020].
- Tok, A. (2009). *İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme*. Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlik Etüdü.
- Tufan, E., (2008). *Davranışsal Finans: Finansal Kararları Yönlendiren Sosyal Psikolojik Anomalilerin Davranışsal Finans Bağlamında İncelenmesi*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Tuğlu, S. (2019). Davranışsal Finans Perspektifinden Yatırımcı Tercihlerinin Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Tunç, H. (2010). *Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Uçar, M. (2001). *Türkiye’de – Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri*. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları.
- Ülkü, N. (2001). Finanstaki Davranış Teorileri ve İMKB’nin Dezenflasyon Programının Başlangıcında Fiyat Davranışı. *İMKB Dergisi*, 5(17): 101-132.
- Walstad W. B. ve Rebeck, K. (2017) The Test of Financial Literacy: Development and Measurement Characteristics, *The Journal of Economic Education*, 48(2): 113-122.
- Wang, A. (2009). Interplay of Investors' Financial Knowledge and Risk Taking. *The Journal of Behavioral Finance*, 10(4): 204-213.
- Yalçınkaya, T. (2004). *Risk ve belirsizlik algılamasının iktisadi davranışlara yansımaları*. TC Muğla Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Yıldırım, G. (2016). *Vatandaşlık Yeterlikleri Bağlamında Ortaokul Ekonomi Okuryazarlığı Standartlarının Belirlenmesi Ve Öğretim Programlarındaki Yerinin İncelenmesi* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Yılmaz, H., & Elmas, B. (2016). Finansal Okuryazarlık: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1).

Yücesoy, U. (2014). *Firmaların finansal kararlarında uyguladıkları finansal karar yöntemleri ve karar ağacı uygulaması* (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul.

Yürekli, A. (2019). *Bireysel yatırımcıların davranışlarına etki eden faktörlerin davranışsal finans kapsamında incelenmesi: hizmet ve üretim sektörü çalışanları üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.

EKLER

KATILIM BANKACILIĞI MÜŞTERİLERİNİN İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIĞI VE YATIRIM TERCİHLERİ ANKETİ

Sayın Katılımcı;

Çalışma katılım bankacılığı müşterilerinin İslami finansal okuryazarlığı düzeylerinin ve yatırım tercihlerinin belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. En fazla 3 dakikanızı alacak bu anket çalışması sonucu elde edilen veriler bilimsel araştırmaların dışında kullanılmayacaktır. Araştırma sonucu elde edilecek bulguların güvenilirliği sorulara vereceğiniz cevaplara bağlı olduğundan soruları cevaplarken azami dikkat göstermenizi rica ederiz. Katkılarınızdan dolayı teşekkür eder çalışma hayatınızda başarılar dileriz.

1. Cinsiyetiniz:

Bay Bayan

2. Medeni Durumunuz:

Bekâr Evli Diğer

3. Yaşınız:

18–24 25–34 35–44 45–54 55 yaş ve üstü

4. Eğitim düzeyiniz:

İlköğretim Lise Ön Lisans Lisans Lisansüstü

5. Mesleğiniz:

Ücretli Çalışan (Özel sektör) Ücretli (Kamu) Serbest Meslek
 İşyeri Sahibi İşsiz Diğer.....

6. Aylık geliriniz:

1.500TL ve altı 1.501 – 3.000TL arası 3.001 – 5.000TL arası
 5.001 – 7.500 TL arası 7501 – 10.000 TL arası 10.001TL üzeri

7. Çalıştığınız banka Sayısı:

1 2 3 4 5 ve daha fazla

8. Hesap Türü:

Bireysel Ticari Diğer.....

9. Kullandığınız bankacılık ürünleri/işlemleri: (Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz)

Katılım Hesapları Finansman İşlemleri Telefon Bankacılığı İnternet Bankacılığı Para Transferi (Havale, EFT vb.) Kredi Kartları
 Kambiyo İşlemleri ATM'ler Otomatik/Düzenli Ödeme
 Yatırım İşlemleri (Hisse senedi, yatırım fonu vb.) Diğer

Çalışmanın sonucundan haberdar olmak istiyor musunuz?

Evet Hayır

Elektronik Posta:@.....

	Bu bölüm finansal tutum, finansal davranış ve İslami finansal bilgi düzeyi ve yatırım tercihleri ile ilgili önermeler içermektedir. Lütfen size en uygun seçeneği işaretleyiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Kesinlikle Katılıyorum.
FİNANSAL TUTUM						
FT1	Aylık giderleri kontrol etmek önemlidir.					
FT2	Geleceğe ilişkin finansal hedefler belirlemek önemlidir.					
FT3	Aylık düzenli tasarruf yapmak önemlidir.					
FT4	Bugünkü paranın yönetim şekli geleceği etkileyecektir.					
FT5	Aylık harcama planına sahip olmak ve ona uymak önemlidir.					
FT6	Kredi kartı borcunun tamamını ödeyebilmek önemlidir.					
FT7	Taksitli alışverişlerde, farklı taksit seçeneklerini araştırmak önemlidir.					
FT8	Uzun vadeli hedeflere ulaşmak için düzenli yatırım yapmak önemlidir.					
FİNANSAL DAVRANIŞ						
FD1	Gecikme faizi ödememek için kredi kartımı zamanında öderim.					
FD2	Paramı en iyi şekilde yönetmek için çaba harıyorum.					
FD3	Kişisel harcamalarımı kontrollü olarak yaparım.					
FD4	Belirlemiş olduğum uzun dönem finansal hedeflerim harcamalarımı etkilemektedir.					
FD5	Haftalık veya aylık harcama planım vardır.					
FD6	Bir aydan uzun bir süre giderlerimin, gelirlerimden fazla olduğu görülmüştür.					
FD7	Bireysel finans yönetimimden memnunum.					
FD8	Faturalarımı geciktirmeden öderim.					
FD9	Kredi kullanırken ödeyebileceğim taksit tutarını belirlerim.					
FD10	Taksitli alışverişlerde, farklı taksit seçeneklerini araştırırım.					
FD11	Aylık düzenli olarak tasarruf yaparım.					
FD12	Ev, araba vb. varlıkları satın alabilmek için tasarruf yaparım.					
FD13	Aylık gelirim en az üç katı tutarında bir birikimi, beklenmedik durumlarda kullanabilmek için (işsizlik, iş görememezlik vb.) bulundururum.					
FD14	Yüksek tutarlı bir harcama yapmadan finansal durumumu gözden geçiririm.					
FD15	İstedğim ürünü/hizmeti her hâ lükârda satın alırım.					
FD16	Finansal varlık satın alarak tasarruf yapmayı, harcama yapmaya tercih ederim.					

İSLAMİ FİNANSAL BİLGİ DÜZEYİ					
TDİFO1	İslami finans faizsiz bir sistemdir.				
TDİFO2	İslami finansta belirsizliğe ve aldatmaya(Garar) izin verilmez.				
TDİFO3	Kısa vadeli fiyat dalgalanmasıyla hisse senedi almak spekülasyon değildir.				
TDİFO4	Servetin korunması İslami finansın amaçlarından biridir.				
TDİFO5	İslami finans, mülkiyetine/kontrolüne sahip olunmayan bir ürünün satılmasına izin verir.				
İDİFO6	İslami finans kuruluşu kar /zarar paylaşımı esasına (Mudaraba) göre sizinle ortaklık yapabilir.				
İDİFO7	Mudaraba işleminde, doğacak zararlardan yalnızca sermaye sağlayan taraf sorumludur.				
İDİFO8	İslami finans kuruluşu kar/zarar paylaşımı esasına (Müşareke) göre borç verebilir.				
İDİFO9	Müşareke işleminde 100.000TL yatırım yapan yatırımcının başlangıç yılından itibaren her yıl 10.000TL karı olması gerektiğini belirtme hakkı vardır.				
İDİFO10	İslami finans kuruluşu finansal kira lama işlemi (İcara) yapabilir.				
İDİFO11	İcara işleminde kiralanan varlık genellikle kiralayanda kalır.				
İDİFO12	İslami finans kuruluşu ticari işlemleri finanse (Murabaha) edebilir.				
İDİFO13	İslami finans kuruluşu hâlihazırda var olmayan ve gelecekte üretilecek bir malı satabilir.				
İDİFO14	İslami finans kuruluşları yardım amaçlı borç (Karz-ı Hasen) verebilir.				
İDİFO15	İstisna işleminin geçerli olması için fiyatın baştan sabitlenmiş olması gerekmektedir.				
İDİFO16	Karz-ı hasende, borçlu sadece başlangıçtaki borç tutarını ödemekle yükümlüdür.				

İSLAMİ FİNANS PRENSİPLERİ İLE İLGİLİ SORULAR

1. Varsayalım ki 50.000 TL'ye katılım bankasından finansman sağlayarak bir araç satın alacaksınız. Bu işlem neticesinde taksitler halinde katılım bankasına 53.000 TL geri ödeyeceksiniz. (dosya masrafı vb. giderler hariç) Anapara üzeri ödeyeceğiniz bu miktarın mahiyeti sizce nedir?

Faiz

Enflasyon Farkı

Komisyon

Katılım Bankası Karı

Fikrim Yok

2. Düşünün ki 100.000 TL'niz var ve bu parayı yatırımcılık yönü çok kuvvetli olan ancak hiç sermayesi olmayan bir arkadaşınıza mudarebe akdi (bir kişinin sermaye diğer kişinin emek şeklinde ortak olduğu akid) çerçevesinde veriyorsunuz ve bu iş neticesinde kar elde ediyorsunuz. Sizce bu kar taraflar arasında ne şekilde dağıtılır?

O günkü faiz oranına göre

Başta anlaşılan orana göre

Karın tamamı işi yapanın olur

Karın tamamı sermayedarın olur

Fikrim Yok

3. Katılım bankaları her hangi bir mala ihtiyaç duyan ancak malı almaya yeterli parası olmayan müşterisinin ihtiyacını gidermek için sizce aşağıdaki yöntemlerden hangisini uygulamaktadırlar?

Hibe olarak vermektedir

Faizli kredi verme

Peşin alıp müşteriye vadeli satma

İhtiyaç kredisi verme

Fikrim yok

4. Varsayalım ki girişimci bir arkadaşınızla 10'ar bin lira ortaya koyarak ortak oluyorsunuz. Ancak işi arkadaşınız yürüttüğü için elde edilen karın %30'u sizin, %70'i arkadaşınızın olması konusunda anlaşılıyorsunuz. Bir yılsonunda 1.000 lira kar elde ederseniz size düşen kar miktarı kaç lira olur?

100 70 700 300 Fikrim yok

İSLAMİ FİNANS ÜRÜNLERİ İLE İLGİLİ SORULAR

Murabaha, malın maliyetinin müşteriye bildirilmeden üzerine kar eklenecek şekilde satılması demektir.

Doğru Yanlış Fikrim yok

Para peşin mal veresiye satım akdine selem denmektedir.

Doğru Yanlış Fikrim yok

Sukuk, ticari bir varlığın menkul kıymetleştirilerek sertifikalar aracılığıyla satılmasıdır.

Doğru Yanlış Fikrim yok

Mudarebe, bir taraftan sermaye, diğer taraftan işletme şeklindeki ortaklıklardır.

Doğru Yanlış Fikrim yok

İslami sigortacılığın diğer adı tekalüf sigortacılığıdır.

Doğru Yanlış Fikrim yok

İslami sigortacılıkta primler gönüllülük esasına göre toplanmaktadır.

Doğru Yanlış Fikrim yok

Müşareke sadece bir tarafın sermayeye katıldığı ortaklık türüdür.

Doğru Yanlış Fikrim yok

Finansal kiralama, bir malın leasing şirketi tarafından alınıp, yatırımcıya bir dönem kiralanmasıdır.

Doğru Yanlış Fikrim yok

İstisna', üretilmesi talep edilen ancak nitelikleri belli olmayan eserlerin satışı üzerine kurulan bir akittir.

Doğru Yanlış Fikrim yok

KATILIM HESAPLARI İLE İLGİLİ SORULAR

Katılım bankalarının zarar etmesinin mümkün olmadığını düşünüyorum.

Kesinlikle Katılmıyorum Katılmıyorum Kararsızım

Katılıyorum Kesinlikle Katılıyorum

Katılım bankaları, katılım hesabına para yatıran müşterilerine kar garantisi vermektedir.

Kesinlikle Katılmıyorum Katılmıyorum Kararsızım

Katılıyorum Kesinlikle Katılıyorum

Katılım bankalarının, katılım hesaplarına dağıttıkları gelirlere faiz denmektedir.

Kesinlikle Katılmıyorum Katılmıyorum Kararsızım

Katılıyorum Kesinlikle Katılıyorum

YATIRIM TERCİHLERİ İLE İLGİLİ SORULAR

1. Aşağıdaki tasarruf yöntemlerinden hangisini kullanırsınız?

- Nakitleri evde veya cüzdanımda biriktiririm
- Vadesiz banka hesabımda biriktiririm.
- Vadeli banka hesabımda biriktiririm.
- Katılım bankası hesabımda biriktiririm.
- Finansal yatırım ürünleri satın alırım. (Hisse senedi, tahvil, yatırım ortaklıkları vb.)

2. Emekliliğinizi nasıl finanse edeceksiniz?

- Devlet emekli aylığından
- Finansal veya finansal olmayan varlıkların satışından
- Bireysel emeklilik sistemim var
- Sizi destekleyen aile bireylerinize güvenerek

3. Gelirinizin kendi yaşam masraflarınızı karşılamadığı zamanlarda bu durumdan kurtulmak için aşağıdakilerden hangisini tercih edersiniz?

- Harcamaları kısarım, daha az harcarım, ya da olmadan idare ederim.
- Kendime ait bir şey satarım
- Fazla mesai yapar ekstra para kazanırım
- Bankadan veya bir tanıdığımdan borç alırım
- Katılım bankasına başvururum

4. Finansal yatırımlarınızda aşağıdaki ifadelerden hangisi ilginizi çeker.

- Yüksek bir getiri elde etme (Bu seçenekte yüksek bir getiri sağlama olasılığının yanı sıra kaybetme olasılığı da yüksektir)
- Yatırımınızı kaybetme riskinin ortalama düzeyde olduğu iyi bir getiri elde etme
- Yatırımınızı kaybetme riskinin düşük olduğu ortalama bir getiri elde etme
- Yatırımınızı kaybetme riskinin bulunmadığı düşük bir getiri elde etme

ÖZGEÇMİŞ

Aytaç ERDOĞAN

Adres: İstanbul

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü -
İslam Ekonomisi ve Finans Anabilim Dalı - Uluslararası Finans ve Katılım
Bankacılığı Bilim Dalı (Tezli) / 2020

B. MESLEKİ DENEYİM

Kuveyt Türk Katılım Bankası

C. PROJELERİ

-

D. YAYINLARI

-